

Srbija nakon **zatvaranja** Balkanske rute

DECEMBAR 2017.

Srbija nakon zatvaranja Balkanske rute

Istraživanje kao i štampanje ove publikacije je omogućio
VISOKI KOMESARIJAT UJEDINJENIH NACIJA ZA IZBEGLICE (UNHCR)
Predstavništvo u Beogradu.

Stavovi koji su izneti u ovoj publikaciji su isključivo stavovi autora
te ne odražavaju nužno i stavove UNHCR-a.

"Srbija nakon zatvaranja Balkanske rute"

Izdavač:
Humanitarni centar za
integraciju i toleranciju

Vojvodanskih brigada 17
21 000 Novi Sad
office@hicit.rs
021 528 132

Za izdavača:
Ratko Bubalo

Urednik:
Ivana Vukašević

Autori :
Ivana Vukašević
Boris Majlat

Naslovna strana foto:
HCIT

Prelom:
Headmade, Novi Sad

Štampa:
Futura Novi Sad

Tiraž: 100 komada

Sadržaj:

Uvod.....	7
1 Statistički okvir i terminologija.....	9
1-1 Broj izbeglica, tražilaca azila i migranata u Srbiji tokom godine	11
1-2 Kategorije stranaca koji borave u Republici Srbiji	12
2 Intervjui sa izbeglicama i migrantima i rezultati istraživanja:	17
2-1 Karakteristike uzorka - polna struktura i države porekla	18
3 Ulazak u Republiku Srbiju	21
3-1 Transitne rute i dužina putovanja, odnosno boravka u Republici Srbiji ..	22
3-2 Glavni razlozi za napuštanje država porekla	29
3-3 Podnošenje zahteva za azil u Republici Srbiji i razlozi za dalji nastavak puta	31
3-4 Pozitivna i negativna iskustva tokom boravka na teritoriji Republike Srbije	33
4 Izlazak	35
4-1 Iskustva iz 2016. godine.....	38
4-2 Iskustva u prva tri meseca 2017. godine.	40
4-3 Izmene i dopune mađarskog Zakona o azilu “Act LXXX of 2007 on Asylum”	41
4-4 Prvostepena i drugostepena odluka - zvaničan prevod sudskog tumača za mađarski jezik	44
4-5 Proterivanja lica koja su na iregularan način ušla u Mađarsku	46
Zaključna razmatranja.....	51

Uvod

Od 01.01. 2017. do 01.07. 2017. godine, HCIT terenski timovi su u sklopu projekta „Pomoć izbeglicama i tražiocima azila u Republici Srbiji“, podržanim od strane Predstavništva Visokog komesarijata UN za izbeglice u Republici Srbiji, kroz detaljne intervju sa izbeglicama i migrantima na različitim lokacijama, sprovedi anketiranje koje obuhvata nekoliko tematskih celina. Rezultati tog istraživanja su predstavljeni u ovoj publikaciji.

U cilju prikupljanja sveobuhvatnih informacija o izbeglicama i migrantima koji borave u RS korišćen je upitnik koji je pripremio HCIT i koji je služio kao osnova za istraživanje. On obuhvata mahom najčešće postavljena pitanja koja su od početka 2015-te godine i početka masovnog priliva izbeglica i migranata u Republiku Srbiju bila uključena u gotovo sve intervju koje su HCIT timovi redovno vodili sa izbeglicama i migrantima, odnosno sa licima koja su u potrebi za međunarodnom zaštitom.

Pitanja postavljena u intervjuima se odnose na lične podatke, na razloge napuštanja svojih država porekla, dužinu trajanja puta, rute kojima su putovali, probleme na tom putu, zatim na tretman u Republici Srbiji, probleme ali i pohvale u vezi sa prijemom i boravkom u RS, na usluge koje su im ovde omogućene, kao i na njihove potrebe koje su ostale nezadovoljene, na mogućnosti i želje apliciranja za azil u Republici Srbiji, uslove smeštaja u tranzitno-prihvatnim centrima, kao i na njihove želje i planove u pogledu daljeg nastavka puta ka državama Evropske unije koje percipiraju kao njihova krajnja odredišta, te s tim u vezi čekanja na prijem u Mađarsku preko tranzitnih kapija.

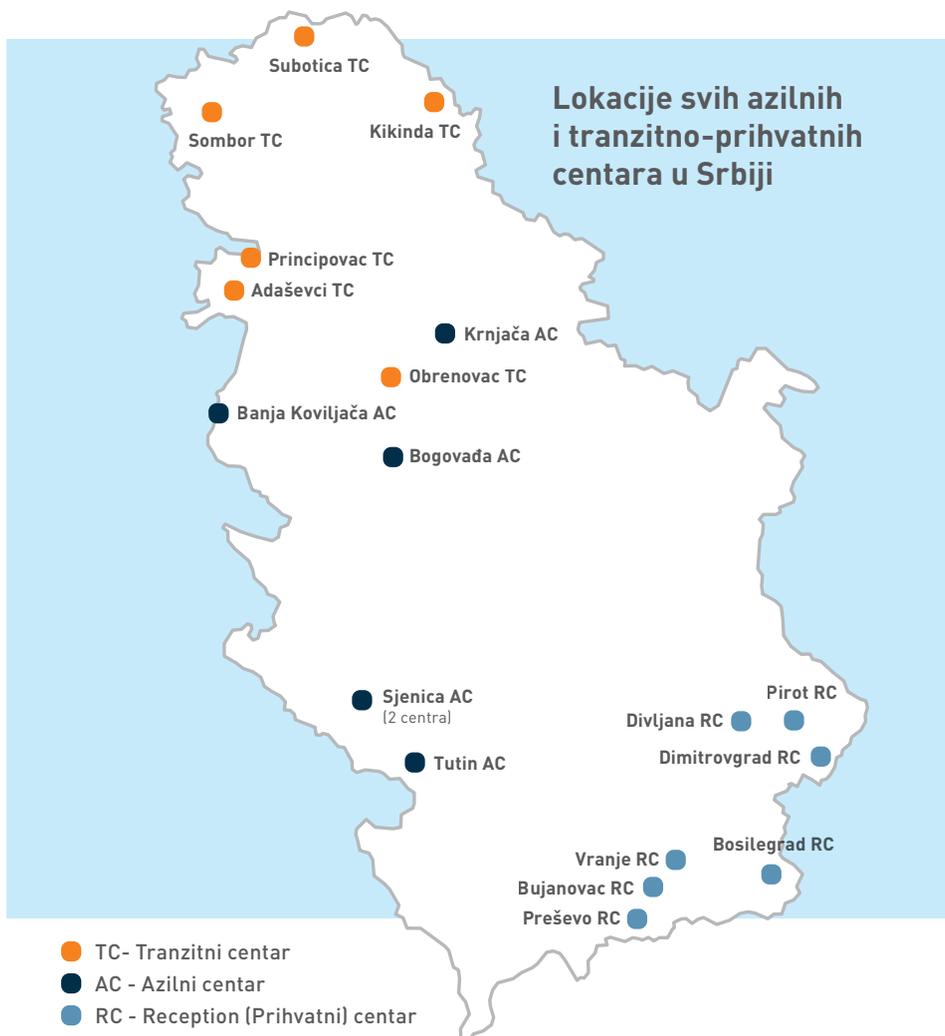

Statistički okvir i terminologija

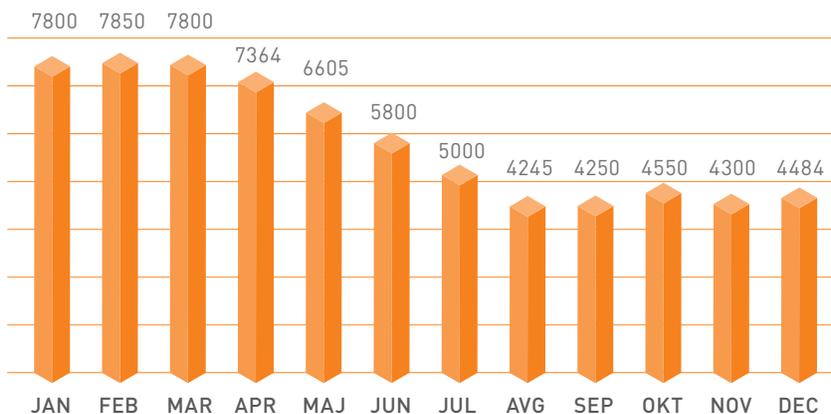
1

U Srbiji je početkom 2017. godine, prema podacima UNHCR-a boravilo oko **7.200** izbeglica, tražilaca azila i migranata. U ovaj broj su uračunata sva lica koja borave u 18 tranzitno-prihvatnih i azilnih centara u Srbiji, stranci koji su u tom trenutku boravili van ovih ustanova, po hotelima i privatnim adresama, kao i veći broj izbeglica i migranata koji su boravili na mestima neformalnih okupljanja. Početkom godine je, prema zvaničnim podacima UNHCR-a i nevladinih organizacije koje su radile na terenu, oko 1.000 do 1.500 izbeglica i migranata boravilo u napuštenim barakama kod železničke stanice u Beogradu, a dok je jedan manji broj izbeglica i migranata boravio na severu i zapadu zemlje, u pograničnim delovima granice sa Mađarskom i Hrvatskom.

1–1 Broj izbeglica, tražilaca azila i migranata u Srbiji tokom godine

Januar - Decembar 2017 ¹

Tokom 2017. godine, najveći broj izbeglica, tražilaca azila i migranata je, prema podacima UNHCR-a, zabeležen u februaru (7.800), dok je od maja meseca primetan značajan pad broja ovih lica na boravku u Srbiji. Ovi podaci su redovno prezentovani kroz “UNHCR Serbia Update” izveštaje, i oni se odnose na broj lica koja borave u 18 tranzitno-prihvatah i azilnih centara u Srbiji, kojima rukovodi Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRSM), kao i procenjen broj ljudi koji je prisutan u Republici Srbiji a koji se nalazi izvan ovih centara.

Početkom decembra prema podacima UNHCR-a u Srbiji boravilo je 4.484 izbeglica, tražilaca azila i migranata. Pretpostavlja se da je tokom proleća određeni broj izbeglica i migranata uspeo da napusti Srbiju iregularnim putem preko Rumunije, Mađarske i Hrvatske. Takođe, pretpostavlja se da se određen broj ljudi samoinici-

Zaključno sa 31.12.2017. godine, 6.199 lica je registrovano, odnosno primilo je potvrdu o izraženoj namerni da traži azil. Od ukupnog broja, ove godine je registrovano najviše Avganistanaca (2.483), zatim Iračana (1.177), Pakistanaca (1.091), Iranaca (488) i Sirijaca (370)².

¹ Podaci pribavljeni od predstavništva UNHCR-a u Beogradu

² Podaci Ministarstva unutrašnjih poslova RS

jativno vratio (takođe iregularnim putem) u Grčku, uglavnom da tamo provede leto i nešto zaradi. Međutim ovo nisu potvrđene informacije već samo procene o tome kako se tokom proleća i početkom leta naglo smanjio broj stranaca koji borave u Srbiji, s obzirom da smanjenje nije recipročno broju izbeglica i migranata koji su napustili Srbiju kroz sistem admisije na granici sa Mađarskom.

Međutim, to nije nužno pravi pokazatelj broja novopridošlih izbeglica i migranata, posebno ako se uzme u obzir da postoji određeni broj stranih državljana koji i dalje borave u Republici Srbiji i više od godinu dana a da još uvek nisu registrovani na ovaj način, odnosno da nisu primili potvrdu o izraženoj nameri da se traži azil.

1–2 Kategorije stranaca koji borave u Republici Srbiji

Izbeglica

Izbeglica³ je lice koje se, usled osnovanog straha od progona zbog svoje rase, vere, etničke pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja, nalazi izvan zemlje svog državljanstva i ne može, ili usled straha, nije spreman da se stavi pod zaštitu te zemlje, ili koji nemajući državljanstvo a budući da je van zemlje svog prethodnog prebivališta usled takvih događaja, ne može, ili usled straha, nije spreman da se u nju vrati.

Tražilac azila⁴

Lice koje traži azil je stranac koji je podneo zahtev za azil na teritoriji Republike Srbije o čijem zahtevu nije doneta konačna odluka. O njegovom zahtevu u prvom stepenu odlučuje Kancelarija za azil, odnosno Komisija za azil u slučaju žalbe na prvostepeno rešenje. Zaključno sa 31.12.2017. godine, **236 stranih državljana je podnelo zahtev za azil u Republici Srbiji.**

Utočište⁵ je pravo na boravak i zaštitu koje se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da je njegovo strahovanje od progona u državi porekla osnovano.

Supsidijarna zaštita⁶ je oblik zaštite koji Republika Srbija odobrava strancu, koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava.

³ Konvencija UN o statusu izbeglica iz 1951. godine

⁴ Član 2. stav 5. Zakona o azilu Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 109/2007

⁵ Ibid, stav 7.

⁶ Ibid, član 2. stav 8.

Imajući u vidu da je svega 236 lica podnelo zahtev za azil u toku cele 2017. godine, svi ostali, o kojima će biti reči u ovoj publikaciji, odnosno sva ostala lica koja borave kraći ili duži vremenski period u Srbiji, **nemaju regulisan pravni položaj odnosno osnov boravka u Republici Srbiji**, tako da se zapravo objektivno i ne zna ko od njih ima osnova za međunarodnu zaštitu a ko te kriterijume ne ispunjava.

Pre smeštaja u neki od tranzitno-prihvatnih odnosno azilnih centara, svi strani državljani su dužni da se evidentiraju, odnosno registruju, dobijanjem potvrde o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji.⁷

Potvrda o izraženoj nameri da se traži azil služi kao:

- dokaz da je stranac izrazio nameru da traži azil i
- omogućava strancu pravo boravka u RS u **trajanju 72 sata**.

Potvrda o izraženoj nameri da se traži azil ne predstavlja čin formalnog apliciranja za azil u Republici Srbiji i izdavanje ove potvrde od strane ovlašćenog policijskog službenika Ministarstva unutrašnjih poslova ne predstavlja registraciju zahteva za azil.

Po dobijanju ove potvrde, stranac bi trebao da u predviđenom roku dođe do određenog centra i tek tamo da sačeka predstavnika Kancelarije za azil koji će strancu omogućiti dalje korake u azilnoj proceduri odnosno podnošenje zahteva za azil.⁸

Kako najveći broj stranaca koji boravi u Srbiji nije podneo zahtev za azil u Republici Srbiji, najviše iz razloga što i dalje ne percipiraju Srbiju kao zemlju krajnjeg odredišta, već i dalje samo kao tranzitnu državu (uprkos činjenici da velik broj izbeglica i migranata boravi u Srbiji više od godinu dana) nakon isteka roka važenja potvrde o izraženoj nameri koji iznosi 72h, svi oni zapravo **ostaju bez ikakvog pravnog osnova koji im reguliše boravak u Srbiji**.

Određen broj stranaca, uglavnom koji su duži period nakon ulaska na teritoriju RS boravili na neformalnim lokacijama, pokušavajući da iregularno pređu granicu sa okolnim državama, posebno sa Hrvatskom i Mađarskom, te su u tim prilikama bili uhapšeni i procesuirani zbog ilegalnog boravka na teritoriji RS, su u posedu tzv. "otkaza boravka" koji izdaje organ MUP-a, odnosno obaveze da u propisanom roku napuste RS. U praksi, otkaz boravka u slučaju kada lica nemaju važeće putne isprave je nemoguće realizovati a da stranac ponovo ne dođe u situaciju da na nezakonit način prelazi državne granice, odnosno napusti teritoriju RS kako mu je i naloženo. Po pravilu, svi oni nastavljaju da borave u Srbiji.

⁷ Ibid, član 22.

⁸ Ibid, član 25.

Migranti u ranjivom položaju

Stranci koji ne ispunjavaju uslove za međunarodnu zaštitu garantovanu prvenstveno Konvencijom UN-a o statusu izbeglica ali i nacionalnim zakonodavstvom koje reguliše položaj tražilaca azila odnosno izbeglica, zaštićeni su čitavim korpusom prava definisanih međunarodnim i nacionalnim pravnim normama. Republika Srbija je ratifikovala te je u obavezi da poštuje i primenjuje odredbe najvažnijih međunarodnih dokumenata kao što su: Evropska konvencija o ljudskim pravima, Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija UN o pravima deteta iz 1989. godine, Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije protiv žena, Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka, itd. Jedina konvencija koja se isključivo odnosi na migrante jeste Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica iz 1990. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. jula 2003. godine, a ratifikovalo ju je samo 46 država. Republika Srbija je potpisala Konvenciju 11. novembra 2004. godine. Međutim treba imati u vidu da svaka od ovih konvencija propisuje pravila koja se odnose na sva lica koja se nalaze na teritorije države potpisnice, tj. odnosi se i na strance tj. migrante.⁹

S druge strane, s obzirom na složenost i specifičnost mešovitog migracijskog toka, kako onog kojem smo neposredno svedočili (Zapadno-balkanska ruta) tako i svi drugi (mediteranska ruta ka Italiji, afričke rute od podsaharskih predela pa sve do samog Sredozemlja, kao i mnoge druge), UNHCR uvodi poseban pojam - “migrant u ranjivom položaju”, kako bi se skrenula pažnja na velik broj ugroženih pojedinaca koji često imaju specifične potrebe koje moraju biti zadovoljene u skladu sa najvažnijim instrumentima zaštite ljudskih prava.¹⁰

Pojam “**migranti u ranjivom položaju**”, je prepoznat i u “Njujorškoj Deklaraciji o izbeglicama i migrantima”, koju su potpisale sve države članice UN-a, u Njujorku 3. oktobra 2016. godine.

⁹ U ovoj publikaciji se neće detaljno obraditi tema koja se odnosi na prava migranata s obzirom na kompleksnost teme i sveobuhvatnost izvora.

¹⁰ ‘Migrants in vulnerable situations’ UNHCR’s perspective, Jun 2017.

Ovom Deklaracijom, **“sve države članice se obavezuju da uzmu u obzir razvoj neobavezujućih principa i dobrovoljnih smernica u vezi tretmana migranata u ranjivom položaju, kroz proces koji vodi država”**. Države članice se pozivaju da: **“razmotre razvijanje principa i smernica za tretman migranata u ranjivom položaju i da ih uključi u globalnu strategiju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda migranata, uključujući i žene i decu, bez obzira na njihov imigracioni status, kao i za zaštitu specifičnih potreba migranata u ranjivom položaju”**.

Migranti se mogu naći u situacijama koje ih čine posebno ranjivim iz različitih razloga, koji se vrlo često i preklapaju. Široko govoreći, migranti u ranjivom položaju se mogu klasifikovati u dve grupe: **migranti koji imaju neko specifično, individualno svojstvo koje ih čini posebno ranjivim i migranti koje situacija u kojoj se nalaze čini posebno ranjivim**.

Prvu kategoriju migranata upravo te individualne karakteristike čine ranjivim i stavljaju ih u dalji rizik sa kojim se ne suočavaju drugi migranti. To su **posebno deca**, i to deca koja su odvojena od roditelja odnosno bez pratnje roditelja ili staratelja na putu, ljudi sa različitim invaliditetima, hronični bolesnici i drugi koji imaju medicinske potrebe, stari ljudi, žrtve trgovine ljudima koji ne ispunjavaju kriterijume za izbegličku zaštitu, žrtve traume i torture, itd. Što se tiče **druge kategorije migranata**, situacije koje ih čine posebno ranjivim se najčešće odnose **na način putovanja, odnosno na rute i iregularna kretanja** od svojih država porekla tokom kojih su bili izloženi riziku od eksploatacije i zloupotrebe od strane krijumčara i trgovaca ljudima, ali i korumpiranih predstavnika državnih organa. Takođe, ovo je vrlo blisko u vezi i sa rizicima od **različitih nesreća** poput davljenja na Mediteranskom moru, posebno tokom prelaska iz severnoafričkih država ali i iz Turske ka Grčkoj, Italiji i Malti, kao i rizik od smrti tokom izuzetno opasnog tranzita preko pustinja i drugih prirodnih prepreka. Pored ovoga, i neke druge okolnosti ove ljude čini izuzetno ranjivim, a to su: **nedostatak pravnih dokumenata**, nedostatak podrške porodice, **neznanje jezika koji se govori u državi prijema**, kao i opšti rizik od **diskriminacije po više različitih osnova**. Takođe, migranti koji se nađu u državi koja nije njihova država porekla a koja je pogođena konfliktom, katastrofom ili drugom humanitarnom krizom takođe spadaju u ovu kategoriju.

Smatramo da uvođenje termina “migrant u ranjivoj situaciji” i njegova pravilna upotreba **može doprineti boljem razumevanju populacije koja trenutno boravi u Srbiji**, posebno ako se uzme u obzir da pored određenog broja stranaca koji jesu *prima facie* izbeglice, u Srbiji boravi i određen broj stranaca koji (najverovanije) ne ispunjavaju uslove za izbegličku zaštitu. Sa druge strane, ne sme se nikada zaboraviti da je zahtev za azil individualno pravo i da međunarodna zaštita nije rezervisana

samo za lica koja beže iz svojih država porekla usled ratnih dejstava, kako je široko rasprostranjeno u javnosti.

Sve ove kategorije stranaca, od momenta zatvaranja tzv. Zapadno-balkanske rute marta 2016. godine, borave na teritoriji Republike Srbije u tranzitno-prihvatnim centrima, centrima za azil odnosno u posebnim ustanovama za smeštaj stranih maloletnika bez pratnje, uz manji broj koji se nalazi na mestima neformalnih okupljanja, faktički “van sistema”. Osim stranaca koja su dobili neki oblik zaštite u Republici Srbiji, (utočište ili supsidijarnu zaštitu), kao i oni o čijem zahtevu za azil još nije odlučeno u prvostepenom, odnosno drugostepenom postupku, pravni položaj, odnosno osnov boravka u Republici Srbiji nije regulisan, u smislu odredbi Zakona o strancima. Takođe, ono što je izuzetno važno naglasiti je da je najveći broj njih upisan na neformalne spiskove čekanja za ulazak u Mađarsku o čemu će biti više reči u drugom delu ove publikacije.

**Intervjui sa
izbeglicama
i migrantima
i rezultati
istraživanja**

2

U toku prvih šest meseci 2017. godine, sprovedeno je ukupno **225 intervju**a sa predstavnicima porodica, koji su govorili u ime svojih najbližih sa kojima borave u Republici Srbiji, odnosno sa kojima zajedno putuju od momenta napuštanja svojih domova, ali i sa muškarcima i ženama koji putuju sami. U širem kontekstu, kada se uzme u obzir i broj članova domaćinstva (bračne drugove, decu, braće i sestre), ovo istraživanje zapravo obuhvata *više od 650 ispitanika*, izbeglica i migranata koji su u trenutku intervju a boravili u Republici Srbiji duži ili kraći vremenski period. Sva intervjuisana lica su dala svoju saglasnost za intervjuisanje i dobrovoljno su bila uključena u anketiranje. Sva lična imena su zaštićena te se u ovom istraživanju niti jedno intervjuisano lice neće imenovati.

Lokacije na kojima su se intervjui sprovodili bile su:

Tranzitno-prihvatni centri u Subotici, Šidu, TPC Principovac, improvizovani kampovi na severu, odnosno na graničnim prelazima sa Mađarskom, Horgoš I i Kelebija, Subotica i šira okolina, kao i šira okolina Šida, gde mobilni timovi HCIT-a svakodnevno obilaze sve lokacije na kojima se izbeglice i migranti okupljaju i borave.

2–1 Karakteristike uzorka - polna struktura i države porekla

Ukupno je obuhvaćeno **225 ispitanika**, 18 različitih nacionalnosti, od toga 212 muškaraca i 13 žena.

	Država porekla	Muškarci	Žene	Ukupno
1	Avganistan	53	4	57
2	Sirija	56	-	56
3	Irak	21	7	28
4	Pakistan	21	-	21
5	Alžir	26	-	26
6	Maroko	10	-	10
7	Tunis	6	-	6
8	Libija	4	-	4
9	Iran	4	-	4
10	Egipat	4	-	4
11	Eritreja	1	1	2
12	Kongo	1	-	1
13	Kuba	1	-	1
14	Somalija	1	-	1
15	Gvineja	1	-	1
16	Gana	-	1	1
17	Bangladeš	1	-	1
18	Indija	1	-	1
	Ukupno	212	13	225

Prosečna starost ispitanika iznosi 26 godina, dok je najmlađa osoba, koju su HCIT timovi intervjuisali za potrebe ovog istraživanja, imala 15 godina i u pitanju je bio dečak bez pratnje roditelja odnosno zakonskog staratelja iz Avganistana koji je ušao u Republiku Srbiju u januaru 2017. godine. On je intervjuisan u okolini železničke stanice u Šidu, gde je duži vremenski period boravio u grupi starijih momaka takođe iz Avganistana, spavajući u napuštenim magacinima i pokušavajući bez uspeha da pređe granicu sa Hrvatskom.

Ulazak u Republiku Srbiju

3

3–1 Tranzitne rute i dužina putovanja, odnosno boravka u Republici Srbiji

FOTO: Google

Tokom masovnog priliva izbeglica i migranata 2015. godine, slično kao i u prethodnim godinama, izbeglice i migranti su ulazili u Republiku Srbiju mahom koristeći **dve osnovne tranzitne rute**. O tome koja se ruta koristila, zavisila je i cena koju su izbeglice i migranti plaćali krijumčarima, dužina putovanja ali i stepen rizika odnosno problema i opasnosti sa kojima su se mogli na tom putu suočiti.

Prema podacima UNHCR-a,¹¹ u 2015. godini je čak **1.000.573 izbeglica i migranata** pristiglo do Evrope preko Mediteranskog mora i to najviše ka Grčkoj i Italiji. 856.700 izbeglica i migranata je tokom 2015. godine pristiglo u Grčku, a procene su da je dodatnih 34.000 izbeglica i migranata prešlo iz Turske do Bugarske i Grčke koristeći kopneni put. Tokom 2016. godine, broj dolazaka mediteranskom rutom je znatno opao i to najviše zbog dogovora postignutim početkom marta 2016. godine između EU i Turske, kojim je tzv. Zapadno-balkanska ruta „zvanično“ zatvorena. Takođe, prema podacima UNHCR-a,¹² tokom 2016. godine 173.450 izbeglica i migranata pristiglo je iz Turske do Grčke.

11 <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683dob56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html>

12 <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

Krajem 2014. godine¹³ u Turskoj je boravilo čak 1,6 miliona sirijskih izbeglica s tim što je ukupan broj izbeglica i migranta iz drugih država (Avganistan, Somali-ja, Eritreja, Pakistan, itd.) bio značajno veći. Turska se pokazala kao nezaobilazna stanica, kako za sirijske izbeglice koje su krenule ka Evropi direktno iz Sirije (ali i iz Jordana i Libana) ili su već duži vremenski period boravile u Turskoj, ali tako i za stotine hiljada izbeglica i migranata koje su pristizale iz azijskih država, odnosno Avganistana, Irana, Pakistana pa čak i afričkih država, kako severnoafričkih tako i srednjoafričkih država poput Somalije i Eritreje. Od Turske, nastavak puta se dalje granao, ili kopnenim putem preko Bugarske do Republike Srbije ili, najčešće, od Turske (iz luke Izmir) preko Egejskog mora do jednog od grčkih ostrva, zatim trajek- tom to Atine i odatle preko Makedonije kopnom do Republike Srbije.

Kao ubedljivo najtraumatičniji momenat puta do Republike Srbije, izbeglice i mi- granti koji su putovali preko Grčke, navode izuzetno opasan prelazak Egejskog mora od Turske do grčkih ostrva (najčešće do Lezbosa). U malim gumenim čamcima pu- tovaio je značajno veći broj izbeglica i migranata od predviđenog te su, zbog neade- kvatne težine, veoma često gumeni čamci tonuli u more tako da je na hiljade i hilja- de izbeglica, uključujući i decu, stare, bolesne, strahovalo za svoj život. Na hiljade izbeglica je grčka obalska straža morala da spašava od sigurne smrti davljenjem. Na žalost, da mnogi nisu uspeli da se domognu sigurnog tla, pokazuje i šokantna slika koja je obišla svet u septembru 2015. Naime, telo malog Alana, dečaka starog svega 3 godine koji je izbegao iz Sirije sa porodicom, Egejsko more je izbacilo na obalu Grčke. Po prvi put, svet je ostao nem i šokiran na patnje izbeglica ali ni nakon ovog tragičnog događaja, tranzit izbeglica nije bio olakšan, niti im je omogućen siguran koridor od Turske.

Krijumačari, po pravilu, nisu putovali sa izbeglicama i migrantima od Turske već je nekoliko izabranih muškaraca iz grupe, u roku od par minuta bilo „obučeno“ da upravljaju gumenim čamcem. Cene za tranzit od Turske do Grčke su varirale, od ne- koliko stotina dolara ili evra (najčešće od 700 – 800) pa do više hiljada za porodice sa malom decom.

Tokom leta 2015. godine, svedočili smo o sve većem broju dolazaka u Srbiju iz Bugarske, gde su mahom prednjačili muškarci u dvadesetim godinama, uključujući i mnoge maloletnike bez pratnje roditelja odnosno staratelja, mahom iz Avganista- na. U jesen i zimu 2015. godine, broj izbeglica i migranata, koji je pristizao preko Bugarske u Srbiju, značajno se povećao. Među njima je bilo i sve više porodica. Kao glavni razlog za korišćenje rute preko Bugarske navodili su da nisu imali novca da

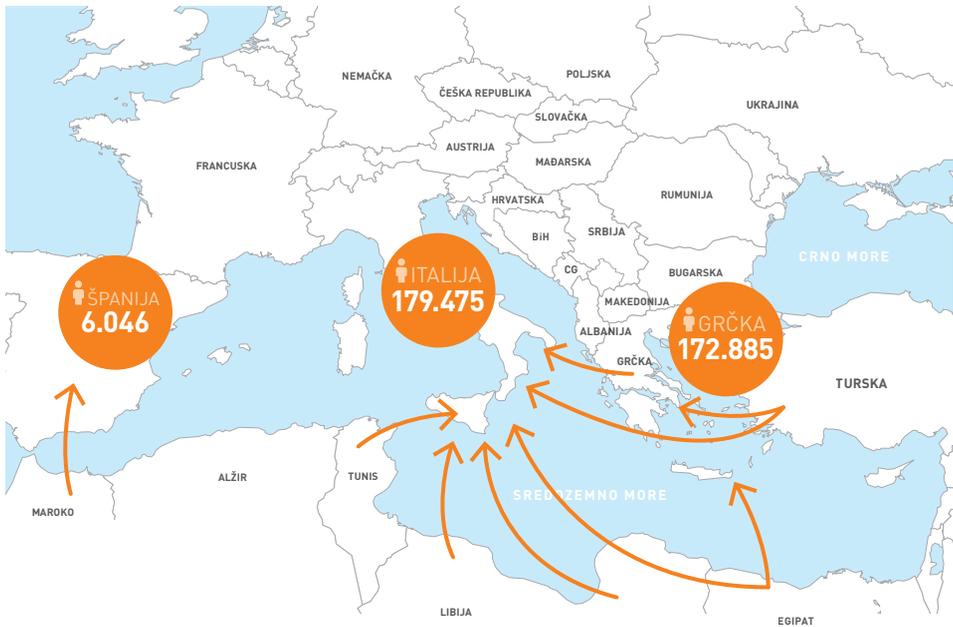
¹³ <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/documents.php?page=1&view=grid&Language%5B%5D=1&Country%5B%5D=224>

plate prevoz čamcima i brodovima preko Egejskog mora te su uglavnom putovali sami, bez pomoći krijumčara. Pored nedostatka para, mnogi su se opredeljivali za ovaj kopneni put i iz straha od nemirnog Egejskog mora tokom zime. S druge strane, mnogi su izbegavali kopnenu rutu preko Bugarske zbog, kako su navodili, učestalog fizičkog zlostavljanja i maltretiranja izbeglica i migranta od strane bugarske policije i vojske, kao i od strane razbojničkih grupa koje su presretale izbeglice i migrante duboko u šumama, pljačkali ih, tukli, vredali i izlagali različitim oblicima nehumanog i ponižavajućeg tretmana.¹⁴ HCIT je dokumentovao na stotine priča izbeglica i migranata koje su bile potkrepljene dokazima fizičkih povreda nastalim tokom, nekada i višenedelnog boravka u Bugarskoj. Kao opšti imenitelj gotovo svih svedočenja, izdvojila se i činjenica da izbeglice i migranti na putu od Turske preko Bugarske, nisu imali pristup humanitarnoj pomoći niti organizacijama koje bi mogle da ih zaštite. Stoga ni ne čudi da se sve do marta 2016. godine, najveći broj opredeljivao upravo za putovanje preko Grčke, gde su izbeglicama i migrantima različite vrste pomoći i usluga, koje su mnoge domaće i međunarodne humanitarne organizacije omogućavale, bile na raspolaganju.

Izbeglice i migranti pristižu u Grčku Foto: UNHCR/A. Zavallis

¹⁴ <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/eng-lat/wp-content/uploads/2015/12/Safe-Passage1.pdf>

Broj dolazaka morskim putem u 2016. godini¹⁵

Od 225 lica koja su intervjuisana, **105 njih je prijavilo da je ušlo u Srbiju koristeći rutu preko Grčke i Makedonije, odnosno 46,7% od ukupnog broja.** Izbegličko-migrantska populacija koja je ovim putem došla do Srbije je raznolika, od sirijskih i iračkih porodica preko muškaraca samaca iz severne Afrike (iz Alžira, Maroka, Tunisa, Egipta, Libije) a ona uključuje i manji broj muškaraca iz Avganistana i Pakistana koji putuju sami (manje od 10 ispitanika).

48,3% ispitanika je prijavilo da su ušli u Republiku Srbiju iz Bugarske. Trend većeg broja ulazaka iz ove susedne države je postao dominantan nakon zvaničnog zatvaranja „Balkanske rute“ marta 2016. godine. Ovom rutom su najviše pristizali muškarci koji putuju sami (uglavnom iz Avganistana i Pakistana, ali i nekih drugih država) među kojima je bio i najveći broj stranih maloletnika bez pratnje roditelja odnosno staratelja, dečaka od 12,13 pa do 17 godina.

Primećen je i zanimljiv trend da je tokom jesenjih meseci 2016. godine veliki broj iračkih porodica ušao u Republiku Srbiju preko Bugarske. HCIT je intervjuisao 15 porodica, koje broje više od 80 članova, a među njima je bilo i male dece, starih, bolesnih i trudnica. Njihova svedočenja su u tolikoj meri slična da su svi, kao i nekoliko intervjuisanih sirijskih i avganistanskih porodica, prijavili da su imali ozbiljnih

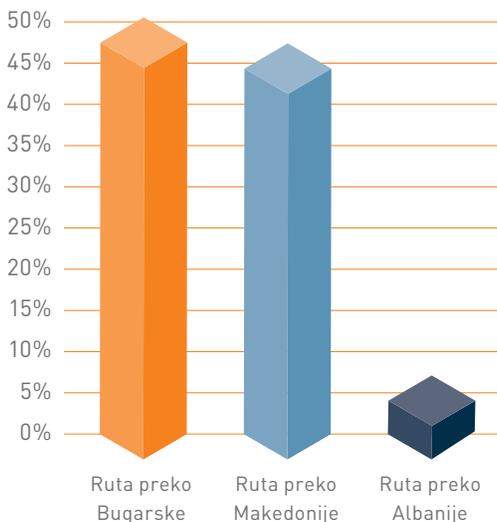
¹⁵ <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

problema sa krijumčarima, da su bili pokradeni, zastrašeni, maltretirani a mnogi su bili i fizički zlostavljani, i to ne samo od kriminalnih grupa, već navodno i od predstavnika policije u Bugarskoj. Među njima je bilo i samohranih majki kao i žena koje su krenule na put da bi se spojile sa muževima koji su, već ranije „Balkanskom rutom“ došli do Nemačke. Tako smo od jedne majke iz Iraka, koja je putovala sama sa dvoje maloletne dece, od koje jedno ima Daunov sindrom, čuli da ih je policija navodno privela u Bugarskoj, oduzela sve lične stvari (i mobilni telefon gde je imala fotografije pasoša) pa čak i lekove za nju (ona je srčani bolesnik) i za bolesno dete. Ova žena je, s obzirom da nije mogla da dobije poseban smeštaj za bolesno dete, iznajmila sobu u lokalnom motelu i tu je boravila čekajući na svoj red za ulazak u Mađarsku.

Kopnena i morska kretanja izbeglica i migranata od Turske tokom 2017. godine¹⁶

¹⁶ UNHCR, Bureau for Europe, „Desperate journeys“, februar 2017

Pored ova dva glavna načina ulaska u Republiku Srbiju, **11 ispitanika ili 5 %** od ukupnog broja intervjuisanih je koristilo rutu koja predstavlja modifikovanu verziju rute preko Grčke. Nakon kraćeg ili dužeg boravka u ovoj državi, izbeglice i migranti, najčešće vođeni krijumčarima, nastavljali su svoj put preko Albanije i Crne Gore do Srbije. Neki su u Albaniju dolazili direktno iz Grčke a neki iz Makedonije. Svi su se složili da je ovaj način putovanja bio izuzetno opasan, veoma naporan kao i da je koštao mnogo više od ostalih alternativnih pravaca (cena je za porodicu dostizala i 5 do 6 hiljada evra odnosno dolara). Oni sa kojima je HCIT bio u prilici da razgovara svedočili su da su ovaj put mahom koristile porodice, a to su bile porodice iz Iraka, Sirije, Irana, samohrana majka iz Avganistana sa dvoje male dece, samohrana majka iz Eritreje sa dvoje svoje dece i nekoliko muškarca samaca iz Alžira i Libije.

Kao najčešći razlog za put preko Albanije intervjuisana lica navode da im je bio onemogućen ulazak u Republiku Srbiju iz pravca Ma-

Priča samohrane majke iz Eritreje

Ova žena, u ranim dvadesetim godinama, je intervjuisana u Šidu, dan nakon što je ušla na teritoriju Republike Srbije. Rođena je u Sudanu ali je čitav život, kako nam je pričala, živela kao izbeglica u Eritreji. Trudna je i putuje sa sinom i ćerkom koji su veoma mali. Njen put od Sudana do Srbije je trajao tačno 45 dana kako nam je ispričala a „aranžman“ je za nju i decu koštao čak 10 hiljada evra. Duž celog puta, sve do Srbije, putovala je sa krijumčarima koji su se smenjivali kako je prelazila iz jedne u drugu državu. Do Sudana do Egipta je stigla kopnenim putem, a od Egipta do Albanije je putovala brodom, gde je nastavila put automobilom do Crne Gore i dalje do Srbije. Prema njenoj priči cilj joj je da stigne do Nemačke jer joj je tamo porodica.

kedonije (i da su više puta bili sprečeni u tome u graničnom pojasu), te da su za ovaj pravac čuli od krijumčara. Preko Crne Gore su, prema svedočenju intervjuisanih, svi pešačili, i to neki i više od 35 časova, preko močvara i šuma, daleko od bilo kakvih naseljenih mesta i bilo kakve pomoći. Krijumčari su navodno bili nemilosrdni i nisu im dozvoljavali skoro pa nikakav odmor. Sa krijumčarima su dolazili u kontakt ili već u Grčkoj ili u Makedoniji nakon što sami nisu uspevali da pređu u Srbiju.

Takođe, dokumentovali smo i dva vrlo neobična slučaja, gde nam je jedan muškarac iz Konga prijavio da je ušao u Srbiju sa teritorije Bosne i Hercegovine a jedan tražilac azila sa Kube da je putovao preko Rusije i da je čak boravio u Crnoj Gori i Hrvatskoj i odatle ušao u Srbiju.

Jedan mlad muškarac iz Alžira koji je u januaru intervjuisan u improvizovanom kampu na graničnom prelazu Kelebija, nam je ispričao da je u Grčkoj ušao u cisternu i da je tako (u zapečaćenoj cisterni) putovao sve dok nije kamion stigao na sever Srbije gde je konačno uspeo da izađe.

U pogledu trajanja puta, osim nekoliko izuzetaka o kojima će biti više reči, većina ispitanika je putovala oko šest meseci do godinu dana, a svoje države porekla su napustili u 2016. godini. Oni koji su napustili svoje države u vreme zatvaranja Balkanske rute (neposredno pre marta 2016. godine) su bili primorani da izvesno vreme provedu u nekoj od država tranzita - najčešće su to bile Turska i Grčka odnosno u samo nekoliko slučajeva Bugarska. Samo 6 iračkih i sirijskih porodica koje trenutno borave u Srbiji (u periodu u kom su se sprovodili intervjui) su napustili Siriju odnosno Irak pre 2016. godine i to 4 porodice u 2015. godini, jedna porodica 2013. godine (3 godine su boravili u Iraku), dok je jedna sirijska porodica izbegla još 2011. godine, nekoliko meseci nakon izbijanja rata i boravili su u Turskoj 4 godine pre nego što su odlučili da krenu put Evrope. Takođe, nekoliko porodica koje su se već bile smestile u neki od kampova u Turskoj, su odučile da napuste ovu zemlju nakon jula 2016. godine i neuspešnog vojnog puča, jer se nakon toga, kako su rekli, situacija u toj zemlji znatno pogoršala.

Što se tiče vremena ulaska na teritoriju Republike Srbije i dužine boravka u njoj, najveći broj ih je ušao u Srbiju u periodu od septembra 2016. godine do januara 2017., čak **69,6 %** svih intervjuisanih. S obzirom da su intervjui rađeni u periodu od januara do kraja juna 2017. godine, mnogi koji su intervjuisani u prvim mesecima 2017. godine su već napustili teritoriju Srbije jer je došao njihov red da putem admisije uđu u Mađarsku ili su iz Srbije izašli na drugi način. Međutim, važno je naglasiti da se pojedini muškarci, uglavnom državljani Pakistana i Avganistana ali i pojedini Alžirci, koji najčešće putuju sami, nalaze na teritoriji RS već više od godinu dana, pa i godinu i po dana. Takođe, mnogi koji su od jeseni 2016. godine u Srbiji, posebno porodice koje čekaju admisiju, su još uvek smešteni u nekom od TPC-a u Srbiji.

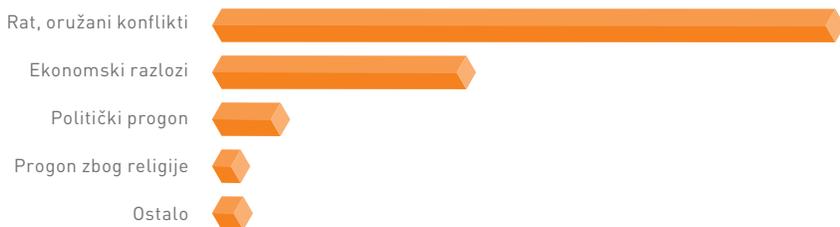
Datum ulaska na teritoriju Republike Srbije

3–2 Glavni razlozi za napuštanje država porekla

Najveći broj intervjuisanih izbeglica i migranta je naveo da su svoje države porekla napustili usled **rata, oružanih sukoba, napada terorističkih grupacija (Talibani) kao i usled opšte situacije gde je bezbednost njihovih porodica bila ozbiljno ugrožena (135 ili 60%)**. Da beže od rata i oružanih sukoba, pored izbeglica iz Sirije, su nam rekli i Iračani, ali i najveći deo Avganistanaca koji su kao razlog bežanja navodili kontinuirano zastrašivanje od strane talibanskih terorističkih jedinica, kao i da su mnogima od njih pojedini članovi porodice ubijeni. Posebno su nam mlađi muškarci iz Avganistana govorili da su pobjegli, između ostalog jer nisu na drugi način mogli da izbegnu prinudnu regrutaciju od strane Talibana (**10**) koji sistematski obilaze, posebno manja sela širom Avganistana i na silu mlade momke otimaju od porodica i odvođe da se bore na strani terorističkih organizacija. Jedna žena iz Avganistana, koja je radila kao nastavnica engleskog jezika u školi, ispričala nam je da su joj Talibani zabranili da drži časove i da „njihova deca ne bi smela da uče jezik agresora“. Manji broj ispitanika (**13**) je naglasilo da su pobjegli usled političkog progona (Egipat, Kongo, Libija, Kuba, Eritreja, Gvineja, Iran), **5** zbog progona zasnovanog na religijskog pripadnosti (Iran, Maroko, Irak), dok smo u jednom slučaju identifikovali napuštanje države porekla usled pokušaja prinudnog braka (1).

Preostali ispitanici, njih 55 (državljeni Alžira, Maroka, Tunisa, Pakistana i Avganistana), su kao glavni razlog za napuštanje svojih država porekla naveli veliko

siromaštvo, nemogućnost zaposlenja, nemogućnost školovanja te su se na put oti- snuli kako bi sebi obezbedili bolji život u Evropi. Manji broj Pakistanaca je, između ostalog, uz ekonomske razloge kao odlučujuće za napuštanja Pakistana, naveo i političke razloge, odnosno beg od terorističkih organizacija, posebno od Talibana.

Imajući u vidu definiciju izbeglice datu u Konvenciji UN o statusu izbeglica iz 1951 godine kao i Protokolu iz 1967, odnosno Zakonu o azilu Republike Srbije iz 2008. godi- ne, jasno je da se Srbija susreće sa većim brojem lica koja jesu u potrebi za međuna- rodnom zaštitom te sa manjim brojem stranaca koji su napustili svoje države porekla usled nekih drugih, mahom ekonomskih razloga. Pritom treba napomenuti da, prili- kom razgovara i anketiranja, HCIT timovi se nisu upuštali u ispitivanje verodostojnosti njihovih navoda već smo sve priče beležili onako kao su nam oni izlagali.

Svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama azil od proganjanja!¹⁷

Migranti¹⁸ biraju da odu ne zbog osnovanog straha od progona, već uglavnom zato da bi poboljšali svoj život tako što će naći zaposlenje, ili u nekim slučajevima zbog obrazovanja, spajanja sa porodicom ili drugih razloga. Za razliku od izbeglica koje ne mogu bezbedno da se vrate kućama, migranti se ne suočavaju sa takvim preprekama za povratak. Ukoliko odluče da se vrate kući, oni će nastaviti da dobija- ju zaštitu svoje države.

Iako je, posebno u Srbiji, rasprostranjeno mišljenje da s obzirom da u Avgani- stanu nema akutnog ratnog sukoba kao što je to trenutno u Siriji, da iz ove države ne dolaze izbeglice već mahom migranti koji nemaju osnova za međunarodnu izbe- gličku zaštitu, značajno je naglasiti da je stopa priznavanja izbegličkog statusa dr- žavljanima Avganistana u državama Evropske unije veoma visoka¹⁹ i iznosi 56,7%.²⁰

¹⁷ Član 14. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

¹⁸ <http://www.unhcr.rs/opste/razno/stav-unhcr-izbeglica-ili-migrant-sta-je-ispravno.html>

¹⁹ Podaci Eurostata, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8001715/3-26042017-AP-EN.pdf/05e315db-1fe3-49d1-94ff-06f7e995580e>

²⁰ Procenat se odnosi na prvostepene odluke, a ako se uzmu u obzir i drugostepene, prosek se još više povećava

Samo u 2016. godini je 61.800 Avganistanaca dobilo neki vid zaštite u državama Evropske unije (izbeglički status ili supsidijarnu zaštitu). Važno je naglasiti da je od ukupnog broja podnetih zahteva u državama EU više od polovine, odnosno 52,7% Iranaca dobilo neki oblik zaštite, zatim da je i 17,4 % državljana Pakistana tokom 2016. godine u državama EU prepoznato kao lica kojima je međunarodna zaštita potrebna, kao i 16,8% Bangladešana i 5,2% Alžiraca, koji se, takođe, mahom u Srbiji „etiketiraju“ kao isključivo ekonomski migranti. Posebnu pažnju treba obratiti i na državljane Eritreje kojima je, pored Sirijaca i Iračana, stopa dodele zaštite u EU ubedljivo najveća i iznosi **čak 92,5%**.

61.800 Avganistanaca je dobilo međunarodnu zaštitu u državama EU u 2016. godini! Od početka primene Zakona o azilu 2008. godine, u Republici Srbiji samo dva Avganistanca su prepoznata kao izbeglice a još 5 je dobilo supsidijarnu zaštitu (sve odluke su donete 2016 i 2017. godine).²¹

3–3 Podnošenje zahteva za azil u Republici Srbiji i razlozi za dalji nastavak puta

Od 225 intervjuisanih izbeglica i migranata, tek oko 5% je reklo da razmišljaju da ovde započnu postupak utvrđivanja izbegličkog statusa, ali da još nisu sigurni. Svi ostali su, bez obzira na to da li su bili smešteni u neki od tranzitno-prihvatnih centara ili su boravili van sistema (napolju na različitim lokacijama), su izjavili da „ne vide“ Srbiju kao državu gde bi želeli da žive i samim tim da ne žele ovde da zatraže azil. Prema zvaničnim statistikama Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, od 01. 01. do 31. 12. 2017. godine, ukupno je izdato **6.199 potvrda o izraženoj nameri da se traži azil u Republici Srbiji**.²² Međutim, ova cifra je daleko od realnog stanja stvari, posebno kada se uzme u obzir da je izdavanje ovih potvrda zapravo osnovni **način registracije ovih lica ali je i uslov da bi se sva ova lica smestila** u jedan od tranzitno-prihvatnih centara u Republici Srbiji²³. Broj koji znatno realnije pokazuje trendove u smislu koliko Srbija postaje zemlja krajnjeg odredišta a ne samo zemlja tranzita je broj podnetih zahteva,²⁴ a koji ove godine iznosi **236**.

²¹ Podaci pribavljeni od Predstavništva UNHCR-a u RS

²² U skladu sa Zakonom o azilu „Službeni glasnik RS“, br. 109/2007

²³ Uz izuzetak TC Obrenovac gde su se stranci zbog urgentnih humanitarnih razloga smeštali i bez potvrde o izraženoj nameri, mahom oni koji su mesecima boravili u barakama u Beogradu.

²⁴ Član 25. Zakona o azilu Republike Srbije

Državljanstvo	Broj
Avganistan	2.483
Irak	1.177
Pakistan	1.091
Sirija	488
Iran	370
Alžir	83
Somalija	41
Ostale nacionalnosti	466
Ukupno	6.199

Izražene namere za traženjem azila u Republici Srbiji za period 01.01 do 31.12. 2017. godine

Kao razloge zašto žele da nastave svoj put, najveći broj ispitanika je naveo da su im tamo već zbrinuti članovi uže ili šire porodice, preko 75%, odnosno prijatelji sa kojima žele da se spoje i što će u razvijenim državama EU imati bolje šanse da nastave sa svojim prekinutim životima (zabeleženo je dosta mešovityh odgovora gde su ljudi kao razloge za odlazak u EU navodili i bolje prilike za celokupan život ali i spajanje sa porodicom), odnosno da će oni ili članovi njihovih porodica imati bolje šanse za obrazovanjem i pristupom medicinskim ustanovama.

Generalno je među izbeglicama i migrantima rasprostranjeno mišljenje kako su države EU jake i stabilne države koje svojim građanima garantuju mir, poštovanje ljudskih prava i ekonomski prosperitet dok o Srbiji ili ne znaju dovoljno ili su čuli da je „ekonomska situacija loša“. S tim u vezi, ne iznenađuje podatak da su svi koji su intervjuisani unutar nekih TPC-a odnosno koji su u vreme intervjuja boravili u ovim ustanovama, strpljivo čekali na svoj red za admisiju u Mađarsku, o čemu će biti više reči u nastavku. Oni koji su u vreme anketiranja boravili van centara su planirali da u nekom trenutku pokušaju da iregularno uđu u EU i tamo zatraže azil. Simptomatično je da su mnogi rekli da u EU nemaju nikoga i da će otići u bilo koju državu EU, samo ako hoće da ih prime. Nemačka je i dalje država unutar EU koju izbeglice i migranti najčešće navode ako željeno krajnje odredište, navodeći da su im „prijatelji i poznanici, ali najviše porodica, već tamo i da zbog toga i oni žele da idu“. Što se tiče državljana severnoafričkih država (Tunisa, Alžir i Maroko), primetno je da su se najviše izjašnjavali da planiraju do odu do Italije, dok su državljani Pakistana često spominjali i Englesku odnosno Ujedinjeno Kraljevstvo.

Pored ovih inicijalnih želja stranaca, ne smemo ni zanemariti realne probleme na koje su uveliko ukazivale organizacije civilnog društva, koje se bave zastupanjem tražilaca azila u postupku utvrđivanja izbegličkog statusa,²⁵ kao što su primena načela sigurne treće države i sporost azilne procedure u Republici Srbiji.

²⁵ Videti periodične izveštaje Beogradskog centra za ljudska prava o sistemu azila u RS

3–4 Pozitivna i negativna iskustva tokom boravka na teritoriji Republike Srbije

Bez obzira na dužinu boravka na teritoriji Republike Srbije kao i na nacionalnu pripadnost ispitanika, kao najpozitivnije iskustvo i sa čim su najviše zadovoljni, najveći broj ispitanika je naveo **lep i topao prijem i gostoljubljuvost lokalnog stanovništva**, kao i **odličan rad organizacija sa kojima su se susreli**, od Komesarijata za izbeglice i migracije do domaćih nevladinih i međunarodnih organizacija. Međutim, spisak stvari koje su mogle biti bolje odnosno koje su naglašene kao nešto negativnije su:

1. loša higijena u prihvatnim centrima **-54%**
2. slab kvalitet hrane koju dobijaju u prihvatnim centrima **21%**
3. nezadovoljstvo sa smeštajem (gužve po sobama, buka tokom noći, nedostatak privatnosti, itd.) **14%**
4. nedostatak adekvatne medicinske pomoći **-5%**
5. nemogućnost registracije u policiji (posebno tokom zimskih meseci) **5%**

Izbeglicama i migrantima nisu unapred ponuđeni ovi odgovori već su oni sami imali mogućnost da navedu sa čim do sada, tokom boravka u Srbiji, nisu bili zadovoljni.

Kao najučestaliji odgovor na naše pitanje, “sa čim su najmanje bili zadovoljni tokom boravka u Srbiji odnosno da li postoji nešto što im je bilo potrebno a da nisu dobili”, beležimo nezadovoljstvo sa nivoom higijene u tranzitno-prihvatnim odnosno azilnim centrima. Pored toga, svaki peti intervjuisani je spomenuo da je hrana koju dobijaju u tranzitno-prihvatnim “jednolična” i “slabijeg kvaliteta” i da je to oblast koja bi se mogla unaprediti u narednom periodu. Što se tiče smeštaja, naglašeno je da velik broj ljudi boravi u sobama te da, posebno porodicama, nedostaje privatnosti kao i mira i tišine.

Posebno je važno naglasiti da je, tokom zimskih meseci, određen broj ljudi koje smo intervjuisali a koji su u to vreme boravili van tranzitno-prihvatnih odnosno azilnih centrima, imali ozbiljnih problema sa registracijom u nadležnim policijskim stanicama i samim tim i nemogućnost smeštaja u neki od objekata. Ovaj problem je posebno bio izražen na severu, jer su svi bili upućivani u Beograd na registraciju što je tokom izuzetno hladne zime predstavljalo dodatan napor. Takođe, mnogi stranci nisu imali materijalnih sredstava da stignu do Beograda (iz Subotice ili Šida) zbog čega su i odustajali od namere da se registruju. Tako je tokom prva tri meseca 2017. godine, u okolini Subotice boravilo između 200 i 250 izbeglica i migranata,

uglavnom mlađih muškaraca, uključujući i maloletnike bez pratnje, mahom iz Avganistana, Pakistana, Alžira, Maroka, itd. Oni su se svakodnevno okupljali na periferiji Subotice, gde su im svakog dana, nezavisni volonteri iz različitih država EU dnevno delili kuvane obroke i vodu.

Ipak, potrebno je naglasiti da je, i pored ovih negativnih aspekata, opšti utisak da su izbeglice i migranti zadovoljni u pogledu humanitarnog zbrinjavanja u Republici Srbiji i da generalno opisuju Srbiju kao veoma gostoljubivu zemlju.

Najveći strahovi ispitanika: Strah da budu vraćeni u svoje države porekla kao i strah da neće uspeti da dođu do željenih destinacija!

Izlazak

4

Tranzitna kapija na Horgoš – Roske graničnom prelazu FOTO: HCIT

Terenski timovi HCIT-a, prisutni su od marta 2016. godine redovno na graničnim prelazima Horgoš I i Kelebija, odnosno u improvizovanim kampovima ispred tranzitne zone na mađarskoj granici od momenta kada je uspostavljen postupak admisije, odnosno dopuštenja da određeni broj stranaca svakog radnog dana preko tranzitnih kapija uđe u Mađarsku i da u njoj **podnese zahtev za azil**.

Dnevna kvota se menjala i od polovine januara 2017. godine ona iznosi 10. To znači da svaki radni dan po deset tražilaca azila ima mogućnost ulaska u tranzitnu zonu, po pet na svakom prelazu. Na graničnom prelazu Horgoš I se uglavnom primaju tražioci azila iz Avganistana (takođe Iran, Pakistan i ostale države) a na Kelebiji isključivo tražioci azila iz zemalja gde se govori arapski jezik, i to su mahom Sirijci i Iračani.

Već nakon prvih nekoliko nedelja od podizanja improvizovanih kampova na granici u aprilu 2016. godine, počeli su se birati “predstavnici” kampa, odnosno “community leaderi”, koji su, između ostalog, bili zaduženi za organizaciju života u kampovima, čuvali liste za admisiju i komunicirali sa mađarskom imigracionom službom²⁶ oko redosleda admisije.

²⁶IAO- Immigration and Asylum Office, Kancelarija za azil i doseljenike

Redovne dnevne aktivnosti tražilaca azila dok čekaju prijem u Mađarsku - Horgoš / Roske tranzitna zona FOTO : HCIT, septembar 2016.

Lica koja na ovakav način traže azil u Mađarskoj su mahom porodice i one imaju prioritet. Primaaju se i muškarci koji putuju sami ali daleko ređe u poređenju sa porodicama. Takođe, na Horgošu se (po pravilu, jednom nedeljno) obavlja i prijem maloletnika bez pratnje.

Praćenje situacije na granici sa Mađarskom je od izuzetnog značaja iz više razloga. Prvenstveno što se ova lica (nakon što su im zahtevi za azil odbačeni odnosno odbijeni) **vraćaju u Srbiju na neformalan, odnosno nezakonit način**, gde Republika Srbija nije obavestena o povratku tih lica na teritoriju, odnosno na njih se ne primenjuje zakonom propisana procedura readmisije stranih državljana.²⁷ Uhodana dinamika “vraćanja” ne postoji. Dešavalo se da u par nedelja niko ne bude “vraćen” a u samo jednom danu, polovinom avgusta ove godine, više od 20 ljudi je bilo vraćeno na obe tranzitne kapije. Posebno je važno naglasiti da se zaštitna ograda a samim tim i kapije tranzitne zone nalaze nekoliko metara u unutrašnjosti mađarske teritorije. Nakon što se tranzitna kapija otvori i kada kroz nju prođu, migranti su još uvek nekoliko metara na mađarskoj teritoriji, ali nakon zatvaranja kapija, u principu, jedina im je mogućnost da pređu u Srbiju.

²⁷ Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave (“Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori”, br. 103/2007)

S tim u vezi, HCIT timovi posebnu pažnju obraćaju upravo na ona lica koja bivaju vraćena iz tranzitne zone na mađarskoj granici nakon što su im zahtevi za azil odbačeni odnosno odbijeni ili u slučaju ličnog insistiranja aplikanta obustavljeni. Svi koji se posle izvesnog vremena vrate u Srbiju imaju potrebu za adekvatnim i efikasnim informisanjem i savetovanjem o njihovim pravima, obavezama i mogućnostima u Srbiji, kao i da se procene njihove potrebe te da se dalje upute na adekvatne državne institucije. Takođe, postoji i potreba da se prati i dokumentuje praksa mađarskih organa nadležnih za poslove azila kao i praksa sudova u postupku po žalbi na prvostepenu odluku kako bi se stekao uvid u poštovanje međunarodnih pravnih standarda u oblasti azila i ljudskih prava, a čije (ne)poštovanje ima i direktne posledice po Srbiju, kojoj se vraćaju izbeglice i migranti, i to neselektivno, jer se vraćaju i oni koji u Mađarsku nisu ušli preko teritorije Srbije

4–1 Iskustva iz 2016. godine.²⁸

U periodu od avgusta do decembra 2016. godine, HCIT je zabeležio 8 slučajeva u kojima su zahtevi tražilaca azila u Mađarskoj bili odbačeni, bez ispitivanja osnovanosti zahteva za azil ovih stranaca. Prvi slučaj tzv. vraćanja dogodio se u drugoj polovini avgusta, nakon čega je u septembru zabeleženo čak šest ovakvih događaja. U svih 6 slučajeva mađarske vlasti rukovodile su se principom “sigurne treće zemlje”. Poslednji slučaj desio se u novembru, kada je tražilac azila navodno povukao zahtev za azil. U razgovoru s nama ovo lice je navelo da je navodno bilo „primorano“ da potpiše izjavu kojom povlači zahtev azil, ali ovakve svoje tvrdnje nije mogao da potkrepiti.

Tri su zajednička imenioca u svim ovim slučajevima:

1. u svim slučajevima radilo se o muškarcima samcima (u dva slučaja u pitanju su bila maloletna lica bez roditeljske pratnje), najviše iz Avganistana, ali i Alžira i Maroka.
2. svi tražioci azila sa kojima smo razgovarali, žalili su se na ograničenost ili čak na nemogućnost pristupu prava na prevođenje, odnosno prava na pružanje pravne pomoći.
3. svi tražioci azila su morali da navedu određene razloge zbog kojih Srbiju nisu smatrali sigurnom zemljom

Mađarske vlasti su u dva slučaja odbile postupanje po zahtevu za azil jer je na osnovu otisaka prstiju tražioca azila utvrđeno da je zahtev podneo u Bugarskoj, utvrđujući tom prilikom da je Bugarska sigurna treća zemlja. „Dablinska procedura,“

²⁸ Svi kometari i zaključci u vezi sa razlozima za odbijanje/ odbacivanje zahteva za azil, nastali su nakon uvida u zvanične dokumente koje su tražioci azila imali.

bi u praksi trebalo da funkcioniše na način što bi mađarske vlasti, nakon što utvrde činjenicu da je tražilac azila na osnovu otisaka podneo zahtev u nekoj sigurnoj trećoj zemlji, trebale da, u roku od dva meseca od utvrđivanja navedene činjenice,²⁹ podnesu Bugarskoj zahtev za prihvatanje podnosioca zahteva za azil, koji će joj omogućiti da proveriti je li odgovorna za rešavanje predmetnog zahteva za azil na temelju kriterijuma iz Uredbe Dublin III. Ukoliko se zahtev za prihvatanje podnosioca ne bi podneo u navedenom roku ili se uopšte ne bi podneo, Mađarska bi se smatrala prvom zemljom EU u kojoj je tražilac azila podneo zahtev.³⁰ Ovakva dopunska, ali odlučujuća činjenica nije utvrđena ni u jednom od zabeleženih slučajeva. U skladu s postupkom prema Dablinskoj Uredbi i prapratnim regulativima, ovi tražioci azila su trebali biti transportovani u drugu zemlju EU (u konkretnom slučaju u Bugarsku) gde bi se meritorno odlučilo o njihovom zahtevu za azil. Mađarske vlasti ovakve radnje nikada nisu preduzimale, već bi tražioci azila „po kratkom postupku“ bili vraćeni na teritoriju Republike Srbije. Takođe, kada govorimo o vraćanju tražilaca azila u “prvu državu ulaska” odnosno odgovornu državu članicu, što je u navedenim primerima Bugarska, neophodno je uzeti u razmatranje i član 19. stav 2, “Dublinske uredbe”³¹ koji se odnosi na prestanak obaveza države članice u slučaju kada se može utvrditi da je “predmetna osoba” boravila tri meseca van teritorije odgovorne države članice.

Nekoliko tražilaca azila je po povratku u Srbiju, izjavilo da im je mađarska služba za imigraciju i azil (IAO) ponudila da ih ili vrate u Bugarsku (čemu bi prethodio višenedeljni pritvor) ili da se vrate odmah nazad u Srbiju što su oni po pravilu i birali.

Iako je Predstavništvo Visokog komesarijata UN za izbeglice u Srbiji 2012. godine objavio izveštaj³² iz kojeg jasno proizlazi zaključak da Srbiju ne treba smatrati sigurnom trećom zemljom, te da se s tim u vezi pozivaju države da ne vraćaju tražioce azila u Srbiju po ovom osnovu, očigledno je da Republika Mađarska nije umnogome poštovala ove preporuke UN agencije za izbeglice, pod okriljem anti-imigracionih zakona donetih tokom 2015. i 2016. godine.

Ono što svakako treba istaći jeste da je većina tražilaca azila izrazila nameru da traži azil u Republici Srbiji, ali je takav akt bio samo formalne prirode, jer retko ko je video našu državu kao zemlju utočišta. Takođe, potrebno je naglasiti da najveći broj stranaca nije ni znao što znači registrovanje u skladu sa Zakonom o azilu jer su usled neznanja i neadekvatnog informisanja, često potvrdili o izraženoj nameri i rešenje o otkazu boravaka poistovećivali i to sve nazivali “registracijom” u Srbiji.

²⁹ Član 21. stav 2. Uredba (EU) br. 604/2013 Evropskog parlamenta i Veća (Dublin III)

³⁰ Član 21. stav 3., isto

³¹ Uredba (EU) br. 604/2013, Član 19, stav 2

³² “Srbija kao zemlja azila”, UNHCR Srbija, avgust 2012.

Tokom letnjih meseci 2016. godine, u kampovima ispred tranzitne zone Horgoš/Roske je boravilo više stotina muškaraca, žena i dece. FOTO: HCIT

4–2 Iskustva u prva tri meseca 2017. godine.

U toku prva tri meseca 2017. godine, HCIT je evidentirao 9 slučajeva u kojima su zahtevi za azil tražilaca azila odbačeni (od čega 7 u januaru), a razlozi su uglavnom bili isti kao u prethodnom periodu, s tim što su u ovom periodu skoro sve odluke, izuzev jedne, donete po osnovu principa „sigurne treće zemlje“.

Iz razgovora sa tražiocima azila koji su tokom ovog perioda vraćeni iz Mađarske izdvojili bismo tri vrlo često ponovljena odgovora koja su tražioci azila navodili tokom intervjua sa predstavnicima Kancelarije za doseljenike i izbeglice:

1. Na pitanje zašto Srbiju ne smatraju sigurnom trećom zemljom – odgovori su bili – zato što su u Srbiji bili žrtve razbojništva ili zato što Srbija nije bezbedna zemlja
2. Na pitanje da li su u Srbiji imali nekih neprilika – većina je odgovarala odrično, uprkos odgovorima na prethodno pitanje (jedan od tražilaca azila je čak izričito odbio da napiše da je u Srbiji imao bilo kakvih problema), i

3. Na pitanje zbog čega traže azil – odgovori (prevashodno ljudi iz ratom nezahvaćenih područja) su bili da u Avganistanu/Pakistanu/Iranu nemaju zaposlenje i da su im pojedini članovi šire porodice već u nekoj od evropskih zemalja.

Kao što smo već pomenuli, u navedenom periodu samo jedan zahtev je odbačen iz razloga što je utvrđeno da tražilac azila nije maloletan. U rešenju kojim se odbacuje zahtev za azil iz navedenog razloga nigde se ne pominje kojim metodom je utvrđeno da je tražilac azila punoletan i sa kolikom izvesnošću je ova činjenica utvrđena.³³ U ovom periodu nijednoj porodici zahtev za azil nije odbačen, (u to vreme, nakon admisije, porodice se nisu zadržavale u samoj tranzitnoj zoni već su se odmah relocirale po centrima za azil širom Mađarske) a zajednički imenici karakteristični za prethodni period u celosti su se preneli i na prvi kvartal 2017. godine.

4–3 Izmene i dopune mađarskog Zakona o azilu “Act LXXX of 2007 on Asylum”

Dana 07.03.2017. godine mađarski parlament usvojio je set izmena i dopuna Zakona o azilu i drugih srodnih zakona (Zakon o državnoj granici) koje su stupile na snagu 28.03.2017. godine. Obeshrabrujuće je za jednu državu članicu Evropske unije, da su izmene zakona, koje je ministar unutrašnjih poslova Republike Mađarske predložio, usvojene bez prethodnih javnih rasprava, koje bi omogućile da se čuje reč nevladinog sektora i stručnjaka iz ove oblasti.

Izmenama i dopunama Zakona o azilu, koje su stupile na snagu krajem marta 2017. godine, predviđeno je da nakon ulaska u tranzinu zonu, tražioci azila bivaju smešteni u tranzitne kontejtere, gde moraju da sačekaju ishod procedure utvrđivanja izbegličkog statusa, koja može trajati i po nekoliko meseci. Ovo se odnosi i na žalbene postupke. Do stupnja na snagu poslednjih izmena i dopuna Zakona, tražioci azila su mogli biti relocirani iz tranzitne zone u neki od prihvatnih centara u unutrašnjosti države. Osoba koja je smeštena u tranzitnoj zoni i koja traži azil može u svakom trenutku da povuče svoj zahtev i da napusti tranzitnu zonu kroz kapiju.³⁴

³³ U rešenju nema odgovora na mnoga pitanja odnosno standarde koje treba ispuniti u vezi s procenom starosti (age assessment). Ako su korištene naučne metode za procenu detetovih godina, one moraju biti sigurne i moraju poštovati ljudsko dostojanstvo, kulturno nasleđe deteta i njegov fizički integritet, da su prilagođene deci i polu deteta. Ispitivanje starosti moraju obavljati nezavisni stručnjaci odgovarajućeg stepena stručnosti (kvalifikovano medicinsko osoblje i stručnjaci socijalne zaštite). Medicinski pregled u svrhu utvrđivanja starosti deteta se može obaviti samo uz saglasnost maloletnika i/ili privremenog staratelja ili predstavnika centra za socijalni rad, kao organa starateljstva. U svakom slučaju, pri proceni starosti treba omogućiti korišćenje pravnih lekova na izvršenu procenu starosti, uz osiguranje razumnoga vremenskog roka u kojemu bi osoba mogla dokazati kako još nije dosegla odraslu dob.

³⁴ Zakon o azilu Mađarske 80/J) (5) Act LXXX of 2007 on Asylum. Nezvaničan prevod mađarskog Helsinškog odbora dostupan na www.helsinki.hu

To, međutim, znači da je jedina alternativa povratak u Srbiju. Zakonom o državnoj granici³⁵ su jasno definisani uslovi kada se strancu dozvoljava izlazak iz tranzitne zone i ulazak u Mađarsku: “Strancu koji boravi u tranzitnoj zoni i koji traži priznanje izbegličkog statusa, biće dozvoljen ulazak u Mađarsku samo ako izbeglički organ usvoji odluku kojom se dodeljuje međunarodna zaštita, kada su ispunjeni uslovi za postupanje prema opštim pravilima azilne procedure i kada se primenjuje Odeljak 71/A, stav 4 i 5 Zakona o azilu” (što se odnosi na pravila postupka koji se sprovodi na državnoj granici prema licima sa posebnim potrebama).

Iako Republika Srbija još uvek nije zatvorila pregovaračko poglavlje 23 na putu ka članstvu u Evropskoj uniji, nijedan srpski zakon ne poznaje mogućnost lišenja slobode bez sudskog preispitivanja takve odluke. Sa druge strane, država članica Evropske unije usvaja Zakon o izmenama i dopunama Zakona o azilu kojim organu uprave (Kancelariji za doseljenike i izbeglice) daje pravo da liši slobode tražioca azila i da mu odredi svojevrsan pritvor u tranzitnoj zoni, sve dok se o njegovom zahtevu za azil pravnosnažno ne reši.

SVI TRAZIOCI AZILA iznad 14 godina starosti, uključujući i maloletnike bez pratnje, moraju ostati u tranzitnoj zoni do okončanja procedure utvrđivanja izbegličkog statusa.

Od stupanja na snagu izmena i dopuna Zakona o azilu, pa sve do kraja godine više od 80 ljudi je vraćeno kroz tranzitne kapije uključujući i porodice sa malom decom.

HCIT je dokumentovao čak 7 iračkih porodica kojima je zahtev za azil odbačen ili odbijen i dve avganistanske porodice sa više od 7 članova. Takođe, vraćeno je i više od 15 muškaraca samaca, među kojima i jedan 13-ogodišnjak bez pratnje roditelja ili staratelja.

U Opštem komentaru broj 6³⁶ Komitet UN za prava deteta, jasno se naglašava da se vraćanje deteta u državu porekla niti u tranzitnu državu (što u ovom slučaju jeste Srbija) ne sme sprovesti ukoliko bi se time narušilo načelo zabrane proterivanja, garantovano i Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima, Konvencijom UN o statusu izbeglica, kao i članom 3 Konvencije protiv torture. Dalje, naglašava se da je između ostalog posebno važno ispitati uslove prihvata u zemlji u koje se dete vraća. Činjenica da je mađarska služba za doseljenike i azil (IAO) dopustila da se maloletnik bez

³⁵ Mađarski zakon o državnoj granici, 15 / A (2). Act LXXXIX of 2007 of State Border, 15 / A (2) Nezvaničan prevod mađarskog Helsinškog odbora dostupan na www.helsinki.hu

³⁶ Usled različitih objektivnih okolnosti, identifikacija vraćenih nije bila uvek moguća, te smo za njih saznali od predstavnika kampa (community lidera) nakon što su napustili tranzitnu zonu u nepoznatom pravcu.

pratnje, star svega 13 godina, sam, bez ikakvog nadzora, vrati na teritoriju RS, gde ne zna jezik, ne poznaje teritoriju, niti ga organizovano čeka organ starateljstva, ne dovodi u pitanje samo legalitet takvog postupanja već i sa punim pravom možemo reći moralne vrednosti zaposlenika u ovoj instituciji.³⁷ Od grupe veoma ranjivih pojedinaca, poput ovog dečaka bez pratnje, dokumentovali smo i slučaj vraćanja samohrane majke sa malim detetom, zatim vraćanje brata i sestre (putuju bez pratnje roditelja, gde je samo brat punoletan), trudnice, kao i decu sa autizmom.

U razgovoru sa jednim 20-ogodišnjim državljaninom Avganistana, koji se navodno dobrovoljno vratio posle svega nekoliko časova provedenih u tranzitnoj zoni, rečeno nam je da on nikada ne bi potpisao zahtev da se dobrovoljno vrati u Srbiju jer ima porodicu u inostranstvu i da su ga mađarske vlasti „prevarile“ da na brzinu potpiše veliki broj papira, među kojima se nalazilo i povlačenje zahteva za azil. Kako bi potkrepio svoju priču, svakodnevno je narednih nedelju dana boravio u tranzitnoj zoni, pokušavajući da ponovo stupi u kontakt sa predstavnicima IAO-a, kao i da uveri predstavnike UNHCR-a u istinitost svoje priče, ali bez konkretnih dokaza za ove svoje navode.

Svi su se žalili, pre svega, na vrlo loše uslove u tranzitnim kontejnerima u kojima im je bilo ograničeno kretanje, čak iz jedne u drugu prostoriju. Žalili su se da im je i osnovna medicinska nega bila ograničena, kao i da su ljudi, koji su obezbeđivali te prostorije, vrlo neljubazni i netolerantni, naročito prema deci. U velikom broju slučajeva vraćeni tražioci azila su naglašavali da im je tokom glavnog intervjua prevodilac bio obezbeđen preko „Skype“-a, te da je u pojedinim slučajevima čak i službenik IAO-a vodio intervju na ovaj način umesto da je bio fizički prisutan.

HICIT je od početka 2017. godine, dokumentovao oko 90 stranaca vraćenih iz tranzitne zone a da su prethodno bili u postupku azila pred mađarskim organima.

---

³⁷ “1. Pre izdavanja odluke o vraćanju u pogledu maloletnika bez pratnje, dodeljuje se pomoć odgovarajućih tela koja nisu tela koja izvršavaju prisilno vraćanje, uzimajući u obzir najbolji interes deteta. 2. Pre udaljavanja maloletnika bez pratnje s državnog područja države članice, tela te države članice se uveravaju da će on ili ona biti vraćeni članu njegove ili njezine porodice, imenovanom staratelju ili odgovarajućoj prihvatnoj ustanovi u državi povratka.” (Član 10. Vraćanje i udaljavanje maloletnika bez pratnje, Direktiva 2008/115/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 16.12.2008. o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom, L 348/98 SLUŽBENI LIST EVROPSKE UNIJE 24.12.2008.)

4–4 Prvostepena i drugostepena odluka - zvaničan prevod sudskog tumača za mađarski jezik

U cilju poboljšanja kvaliteta ove analize HCIT je, putem sudskog prevodioca za mađarski jezik, preveo dve odluke nadležnih organa povodom zahteva za azil za mađarskog na srpski jezik, i **to Rešenje Kancelarije za doseljenike i izbeglice (IAO) delovodni broj 106-3-4050/5/2017-M od 07.02.2017.** godine, po zahtevu za azil N.N, državljanina Sirije, kao i **Rešenje Upravnog radnog suda u Segedinu, 14 Kpk. 27.067./2017/4.** od 23.01.2017. godine, doneto po zahtevu za preispitivanje odluke tražioca azila J.J, državljanina Iraka (primer prvostepene i drugostepene odluke).

Pre nego što analiziramo prethodno pomenute odluke, želeli bismo da istaknemo da smo čitanjem skoro svih odluka po zahtevima za azil (u kojem smo imali uvida) došli do zaključka da su odluke rađene šablonski, gde je obrazloženje u pogledu odbacivanja zahteva za azil, zbog primene principa sigurne treće zemlje, skoro **jednoobrazno izneto**, dok su u mnogim odlukama odlučujuće činjenice paušalno utvrđivane. Tako, npr. u slučaju odbacivanja zahteva za azil četvoročlane iračke porodice u kojoj jedno od dvoje dece boluje od autizma, Služba za doseljenike i izbeglice u rešenju, delovodni broj 106-3-8437/11/2017-M, samo konstatuje da je u Iraku nedavno otvorena specijalizovana bolnica za decu koja boluju od autizma, te da ne postoji potreba za pružanjem međunarodne zaštite budući da bi dete moglo biti uspešno lečeno i u zemlji porekla. Nesumnjivo da je neophodno uzeti u obzir sve relevantne okolnosti svakog individualnog slučaja, kako bi se utvrdio osnov progona odnosno osnov za dodelu utočišta, ali ostaje do kraja neobjašnjeno koji je bio osnovni smisao ovakve konstatacije.

Ovakav način utvrđivanja odlučnih činjenica, naročito u situaciji kada mađarski Zakon o azilu iz 2007. godine u čl. 71a. propisuje da se pravila postupka koji se sprovodi na državnoj granici ne mogu primenjivati prema licima sa posebnim potrebama (maloletnicima bez pratioca, ili takvim nemoćnim licima – naročito maloletnicima, starijim osobama sa invaliditetom, trudnicama, samohranim roditeljima sa maloletnom decom, kao i licima koja su bila izložena mučenju, silovanju ili drugim teškim oblicima psihičkog, fizičkog ili seksualnog nasilja – za koja lica se nakon pojedinačne, zasebne ocene njihovog položaja može utvrditi da imaju posebne potrebe) ocenjujemo kao neprihvatljiv, naročito imajući u vidu Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te odluke Evropskog suda za ljudska prava.

Kako bismo što bolje prikazali nejasnoću odluka, koje smo preveli, prenećemo u izvornom obliku deo rešenja Službe za doseljenike i izbeglice, delovodni broj 106-3-4050/5/2017-M od 07.02.2017. godine, po zahtevu za azil N.N, državljanina Sirije,:

„Prema odredbi 51/A. § LXXX Zakona iz 2007. godine o pravu na azil, ako sigurna treća država, bez obzira na obavezu prihvatanja vraćenog tražioca azila, preuzetu na osnovu međunarodnog sporazuma, neće da preuzme ili neće da primi nazad tražioca azila, tada će organ za azil svoju odluku povući i nastaviće sa postupkom. Prema našem stanovištu, iz ovog zakonskog rešenja nedvosmisleno proizilazi, da postupajući organ ne mora od organa trećih država prethodno pribaviti posebnu izjavu o prihvatanju, jer ovome suprotno procesno postupanje učinilo bi besmislenim to zakonsko rešenje. Naime, ako bi se treća država, na osnovu zatražene izjave o prihvatu vraćenog lica, posebno obavezala da će prihvatiti vraćeno lice, izostao bi rizik da će odbiti prihvati vraćenog lica i rizik za povlačenjem odluke od strane mađarske države. Međutim, ako bi treća država u odgovoru na traženje odbila da prihvati vraćanje lica, u tom slučaju ne bi bilo mesta primeni pravne institucije sigurne treće države, pa na taj način opet ne bi bilo mesta povlačenju odluke u okviru svoje nadležnosti.“

Prema članu 3. st.1. Zakona o potvrđivanju sporazuma između Republike Srbije i Evropske zajednice o readmisiji lica koja nezakonito borave, a na koji se Sporazum mađarske vlasti pozivaju u svojim rešenjima, Srbija će prihvatiti, na zahtev države članice i bez posebnih formalnosti, osim onih koje predviđa ovaj sporazum, bilo kog državljanina treće zemlje ili lica bez državljanstva koje ne ispunjava ili više ne ispunjava važeće uslove za ulazak, boravak ili nastanjenje na teritoriji države članice molilje, ukoliko je dokazano ili ako je moguće na osnovu podnetih prima facie dokaza verodostojno pretpostaviti da lice u pitanju:

1. poseduje, ili je u vreme ulaska posedovalo, važeću vizu ili dozvolu boravka izdatu od strane Srbije,
2. je na nezakonit način i direktno ušlo na teritoriju države članice, nakon što je boravilo, ili bilo u tranzitu kroz teritoriju Srbije.

Shodno tome, postavlja se pitanje zbog čega su tražioci azila vraćeni na teritoriju Srbije bez ikakvog zahteva za readmisiju i zbog čega mađarski upravni, pa i sudski organi navode da ne podnose zahtev Srbiji, pozivajući se na svojevrsan „začarani krug“ iz kojeg ne mogu da izađu ukoliko bi od naše države zatražili izjavu o prihvatu vraćenog lica?

Posebno naglašavamo da bi bilo neophodno da se tražioci azila vraćaju u isto vreme i na istom mestu, kako bi ih partnerske organizacije UNHCR-a blagovremeno identifikovale na graničnim prelazima i objasnile im njihove mogućnosti, prava i obaveze te uputile ih na nadležne državne institucije. Prema svedočenju jednog

tražioca azila, petnaest minuta nakon što je povukao svoj zahtev, bio je vraćen na teritoriju Republike Srbije zajedno sa svoje četvoro dece i bolesnom suprugom, u kasnim večernjim časovima. Ovakvo postupanje ne može biti prihvatljivo, naročito uzimajući u obzir da ova lica ne poznaju teritoriju Republike Srbije niti srpski jezik, zbog čega su im uskraćena neka od osnovnih ljudskih prava garantovanih Evropskom konvencijom.

4–5 Proterivanja lica koja su na iregularan način ušla u Mađarsku

Poslednjim izmenama i dopunama Zakona o azilu u Mađarskoj, koje su stupile na snagu krajem marta 2017. godine, jasno se naglašava da se zahtev za azil podnosi lično predstavniku državnog organa (zaduženog za poslove u vezi sa izbegličtvom), **isključivo u tranzitnoj zoni**, osim u tri slučaja, i to: ³⁸

- ukoliko podnosilac zahteva za azil zakonito boravi u Mađarskoj te nema potrebe za smeštajem u prihvatnom centru,
- ukoliko je podnosilac zahteva pod merom ograničenja slobode kretanja, ili
- ukoliko je podnosiocu zahteva izrečena mera izbegličkog pritvora od strane državnog organa zaduženog za poslove u vezi sa izbegličtvom.

U svi ostalim slučajevima, zahtev za azil se podnosi u tranzitnoj zoni koja se nalazi na granici sa Republikom Srbijom. Za Republiku Srbiju je izuzetno značajna odredba, kojom se nalaže policijskom službeniku da sprovede osobu koja ilegalno boravi na teritoriji Mađarske i koja želi da podnese zahtev za azil u Mađarskoj, do kapije na ogradi koja je postavljena radi zaštite državne granice i da se uputi da zatraži azil u skladu sa paragrafom 1, odnosno u tranzitnoj zoni (prethodno navedeno).³⁹

Na ovaj način, svi stranci koji su zatečeni u ilegalnom boravku na teritoriji Republike Mađarske, pa čak i oni koji nikada pre nisu boravili u Srbiji, se mogu naći na našoj strane ograde, odnosno mogu biti proterani na teritoriju Republike Srbije primenom ove odredbe Zakona. Kako je zaštitna ograda, u okviru koje se i nalazi tranzitna zona, pozicionirana nekoliko metara unutar mađarske teritorije, samim činom otvaranja kapije na istoj, ta lica se ne proteruju direktno na teritoriju Republike Srbije, već faktički ostaju na mađarskoj zemlji. Ipak, stranac koji se našao u ovakvoj situaciji, nema apsolutno niti jedan drugi izbor, s obzirom da se zaštitna ograda proteže duž čitave granice sa Srbijom, nego da načini par koraka i uđe na teritoriju RS.

³⁸ Zakon o azilu Mađarske 80/J (1) Act LXXX of 2007 on Asylum. Nezvaničan prevod mađarskog Helsinškog odbora dostupan na www.helsinki.hu

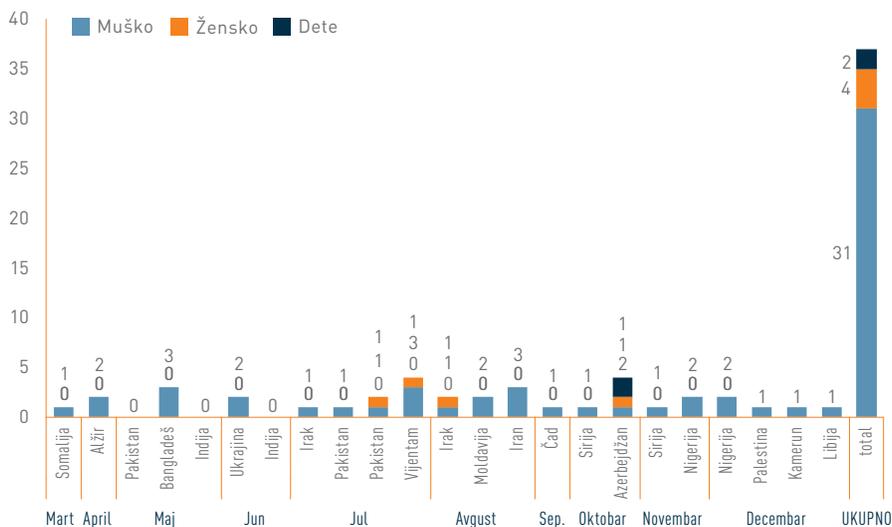
³⁹ Ibid, 80/ J (3)

U tranzitnoj zoni na oba prelaza (Horgoš I i Kelebija), gde borave isključivo tzv. lider zajednice i porodice i pojedinci koji su na redu taj dan za admisiju (svoga nekoliko ljudi, koji su prethodno i po nekoliko meseci pa čak i do godinu dana čekali svoj red da dobiju mogućnost da podnesu zahtev za azil u Mađarskoj), ovi stranci ne mogu da borave već im je jedina opcija da se smeste u neki od tranzitno-prihvatnih centara i to nakon registracije u policijskoj stanici u skladu sa Zakonom o azilu RS i da sačekaju svoju šansu da apliciraju za azil u Mađarskoj. Na ovaj način, Republika Srbija se našla u situaciji da “prima” strance koji nisu nikada pre boravili na teritoriji RS i koji nisu prešli granicu Srbije i Mađarske. Na ovu kategoriju stranaca zakonom propisana readmisija stranih državljana ne bi ni mogla da se sprovodi jer se ona odnosi na lica koja su ušla na teritoriju države članice EU (u ovom slučaju Mađarske) sa teritorije Republike Srbije, što se u ovim slučajevima nije ni dogodilo.

Redovnim aktivnostima u pograničnim oblastima granice sa Mađarkom, HCIT je od 28. marta 2017. godine, kada su izmene i dopune Zakona stupile na snagu, pa do kraja godine, dokumentovao 23 slučaja kada je 37 stranaca, koja nikada pre toga nisu boravila na teritoriji RS, na ovaj način proterana iz Mađarske. U pitanju su bili državljani Pakistana, Bangladeša, Vijetnama, Irana, Iraka, Moldavije, Somalije, Ukrajine, Azerbejdžana, Alžira, Indije, Nigerije i Kameruna. Prema našim podacima, u pitanju je 31 muškarac i 4 žene, (od kojih je jedna, u trenutku proterivanja iz Mađarske bila u 9. mesecu trudnoće) i dvoje dece. Do Mađarske su došli mahom iz Ukrajine, Hrvatske ili Rumunije, dok su neki uhapšeni na aerodromu u Budimpešti, odnosno u vozovima prilikom kontrole ličnih dokumenata i putnih isprava. Predstavnici HCIT-a, već dva dana nakon stupanja na snagu izmena Zakona o azilu, na teritoriji Republike Srbije susreli su se sa jednim tražiocem azila iz Somalije koji nam je ispričao kako mu je pre mesec dana zahtev za azil odbijen u Švedskoj gde je živeo skoro dve godine, te da je letom iz Kopenhagena doputovao u Budimpeštu gde je boravio dva dana, nakon čega je otišao u Kancelariju za doseljenike i izbeglice u glavnom gradu Mađarske kako bi podneo zahtev za azil. Posle samo nekoliko sati, mađarske vlasti su ga, prema njegovom svedočenju, dovele na granicu sa Srbijom.

Takođe, jedan od poslednjih dokumentovanih slučajeva, tiče se četvoročlane porodice iz Azerbejdžana (muž i žena i dvoje male dece) koja je sa validnom vizom Italije, putovala Baku- Kijev- Budimpešta na putu do Italije da bi takođe nakon sprovedenog razgovora na aerodromu u Budimpešti, bili onemogućeni da dalje nastave tranzit odnosno put ka Italiji, vize su im poništene i oni su bez ikakvog objašnjenja sprovedeni do granice sa Srbijom i proterani, pola sata pre ponoći, u delu oko graničnog prelaza Horgoš, gde se nalazi neformalni kamp. Otac porodice je u jednom trenutku rekao da je između ostalog jedno od pitanja na aerodromu u Budimpešti od strane ovlašćenih predstavnika imigracione službe, bilo i da li planiraju da zatraže azil u nekoj od EU država na šta je ova porodica, navodno pozitivno odgovorila.

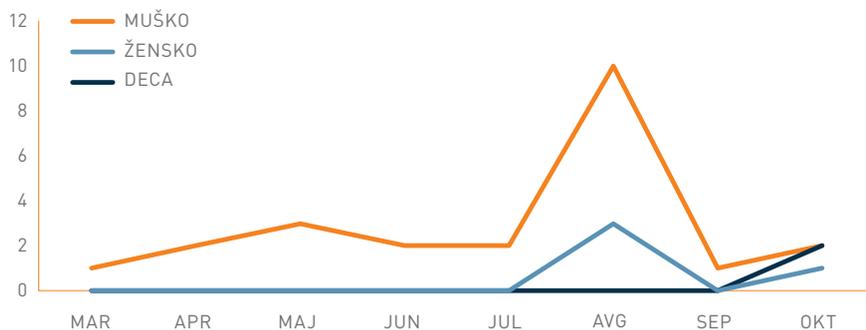
Svi pojedinci sa kojima je obavljen intervju su naglasili da nikada pre nisu bili u Srbiji, da su identifikovani u ilegalnom boravku (osim pomenute porodice koja je

imala važeću vizu) od strane mađarskih državnih organa, da su tom prilikom izjavili da žele da zatraže azil u toj zemlji i da su svi u roku od par sati bili preveženi do tranzitne zone na granci sa Srbijom, gde su obavješteni da se zahtev može isključivo tu podneti. Ipak, ostaje nejasno zašto ovim ljudima nije omogućeno da odmah i ostanu u tranzitnoj zoni sa mađarske strane, već su svi proterani na drugu stranu ograde. Jedno od verovatno logičnijih objašnjenja jeste da bi ovakvo postupanje moglo doprineti masovnijim pokušajima iregularnog prelaska granice odnosno ulaska u Mađarsku na ovakav način a i time bi se onemogućila kontrola broja prijema tražilaca azila. Naime, prijem je strogo limitiran i dnevno iznosi svega 10 ljudi po radnom danu (što je već i objašnjeno) na oba granična prelaza odnosno u obe tranzitne zone.

Vraćanje stranaca koji nisu ušli u Mađarsku iz Republike Srbije

Kada govorimo o pokušajima iregularnog prelaska, van utvrđenog sistema ad-

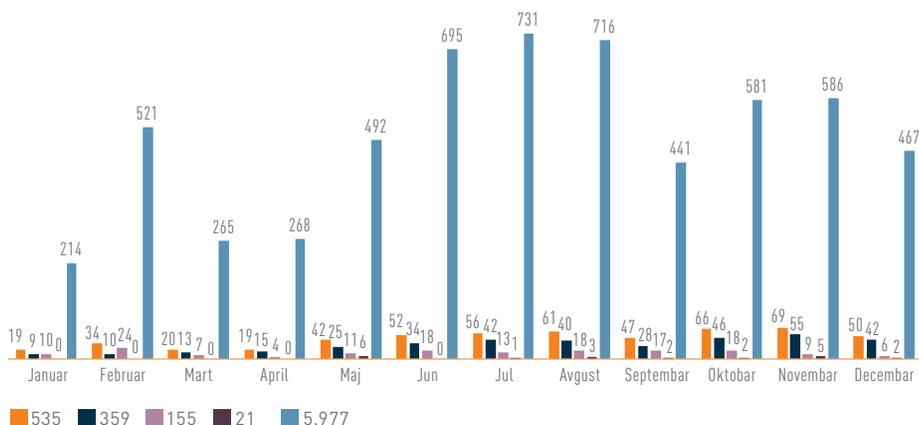
misije u tranzitnim zonama i lista čekanja, HCIT beleži dnevno, brojne pokušaju koji

Kolektivno proterivanje stranaca, kao akt prisiljavanja grupe stranaca da zajedno napuste zemlju bez prethodnog razumnog i objektivnog ispitavanja okolnosti slučaja svakog pojedinačnog stranca u grupi, zabranjeno je Članom 4, Protokola 4 Evropske Konvencije o ljudskim pravima.

variraju od svega nekoliko pojedinaca do većih grupa od više desetina stranaca.

HCIT je zabeležio 155 incidenata proterivanja stranaca iz Mađarske u Srbiju (do kraja godine) koji su želeli da zatraže azil ili u Mađarskoj ili da preko nje stignu do neke druge EU države. Među proteranim izbeglicima i migrantima bilo je i maloletnika bez pratnje, dece i žena različitih nacionalnosti. Takođe, skoro svaki drugi slučaj vraćanja bio je realizovan uz prekomernu upotrebu sile.⁴⁰

Prema svedočenjima izbeglica i migranata, slična iskustva su doživeli i na hrvatskoj granici. Prema podacima koje su terenski timovi HCIT-a prikupili tokom 2017. godine,

hrvatske patrolе duž granice sa Srbijom su reagovalе više od 350 puta, koliko smo incidenata zabeležili, a posebno su kolektivna proterivanja iz Hrvatske bila nasilna tokom maja i juna ove godine, gde su izbeglice i migranti prilikom identifikovanja a pre proterivanja u Srbiju bili navodno brutalno prebijani o čemu su posvedočile mnoge domaće i međunarodne institucije. Proterana lica su svedočila da nikome nije bio omogućen pristup postupku azila uprkos izražavanju namere i učestalih molbi da ostanu u Hrvatskoj.

⁴⁰ Za više informacija o ovoj temi, pogledati <http://hcrit.rs/forcible-irregular-returns-to-the-republic-of-serbia-from-neighbouring-countries/>

Zaključna razmatranja

SRBIJA (i dalje) država tranzita a ne krajnjeg odredišta

Republika Srbija se po prvi put, nakon zatvaranja Balkanske rute marta 2016. godine, našla u situaciji, da na njenoj teritoriji, duži vremenski period, borave lica za koja se, između ostalog, opravdano može pretpostaviti da ispunjavaju kriterijume za međunarodnu izbegličku zaštitu ali koja odbijaju da formalno zatraže azil u RS i na taj način ostaju uskraćena za čitav korpus prava koja im formalno pripadaju. Naprotiv, ovde se i dalje govori o tzv. “mešovitoj” populaciji stranaca koju u teoriji čine i izbeglice i migranti i koji ne ispunjavaju uslove za isti osnov boravka, a samim tim i za ista ili slična prava i obaveze.

Upravo iz tog razloga je veoma važno pristupiti ovoj prolongiranoj izbegličko-migrantskoj krizi u Republici Srbiji, ne samo kroz prizmu humanitarnog zbrinjavanja lica koja će (verovatno) u nekom trenutku napustiti Republiku Srbiju, već kroz adekvatno pravno rešavanje statusa ovih stranaca i jasnog razgraničenja izbeglica od migranata, i obrnuto.

Za sada se rešenje ne nazire uprkos mnogobrojnim apelima kako međunarodnih organizacija tako i državnih institucija koje su, takođe, prepoznale ovaj problem. Niti potencijalni predlog za uvođenje humanitarnog osnova za privremeni boravak stranaca u Republici Srbiji u Predlogu novog Zakona o strancima, barem onoliko koliko je bilo moguće analizirati i protumačiti, za sada ne daje adekvatno rešenje.

Kao što je u ovoj publikaciji već bilo napomenuto, od leta 2016. godine, čitav sistem admisije tražilaca azila u Mađarsku, kao trenutno jedinog legalnog načina da tražioci azila ponovo uđu u Evropsku uniju (ponovo, jer su sva ova lica već prethodno boravila kraći ili duži vremenski period u nekoj od država članica EU, i to mahom u Grčkoj ili Bugarskoj) počiva na postojanju neformalnih lista čekanja koje uređuju prvenstvo prihvata. Procene su da se gotovo više od 95% populacije koja boravi u tranzitno-prihvatnim centrima u RS nalazi na tim spiskovima, čekajući svoj red.

Mišljenja smo da dokle god postoji nada da su “vrata EU i dalje otvorena” a ta nada se upravo održava postojanjem neformalnih lista čekanja, kao i realizovanjem dnevne admisije, stranci neće biti motivisani da apliciraju za azil u Republici Srbiji što se jasno vidi u (ne)srazmeri izraženih namera za traženjem azila kao još uvek jedinim načinom registracije ove populacije stranaca u RS i formalno podnetih zahteva - **do 31.12.2017. godine, 6.199 izdatih potvrda naspram svega 236 formalno podnetih zahteva za azil Kancelariji za azil.** Ovo je ujedno i jedan od zaključaka specijalnog predstavnika Generalnog sekretara za izbeglice i migracije Saveta Evrope, Tomaša Bočeka, nakon realizovane posete Srbiji i Mađarskoj, juna 2017. godine.⁴¹

⁴¹ Report of the Special Representative of the Secretary General on migration and refugees, Ambassador Tomáš Boček, on his fact finding mission to Serbia and two transit zones in Hungary, 12-16 June 2017, Council of Europe, 13.10.2017.

Predlog novog Zakona o azilu i privremenoj zaštiti Republike Srbije u mnogome unapređuje proceduru azila u RS, posebno u segmentima koji su u prethodnom periodu i bili najviše kritikovani od strane UNHCR-a kao i organizacija civilnog društva, posebno onih koji se bave pravnom zaštitom tražilaca azila. Projektna grupa,⁴² koja je pripremila tekst Nacrta zakona, vodila se jednim od osnovnih ciljeva, a to je kompletno usklađivanje zakona sa svim relevantnim međunarodnim dokumentima, najviše sa EU direktivama iz oblasti azila.

Posebno je vredno pohvale (član 36. Predloga Zakona) novo zakonsko rešenje, gde se tražiocu azila omogućava da podnese zahtev za azil popunjavanjem određenog obrasca, ukoliko mu ovlašćeni službenik Kancelarije za azil, nije omogućio da to učini u roku od 15 dana (zakonski rok) od dana registracije. Tražilac azila ima rok od 8 dana, nakon isteka prethodnog roka od 15 dana, da tako popunjen obrazac dostavi Kancelariji za azil. Dostavljanjem obrasca, smatraće se da je postupak pokrenut.

Takođe, novi Zakon uvodi i neke novine za koje se još uvek ne može pouzdano pretpostaviti kakav će efekat imati u praksi, a to su : “Ubrazani postupak”, član 40, kao i “Postupanje na granici ili u tranzitnom prosturu”, član 41, što može predstavljati svojevrsan izazov s obzirom da trenutni sistem azila u Srbiji, ne poznaje ovakva postupanja.

Da li će novi Zakon o azilu i privremenoj zaštiti unaprediti praksu, stimulisati strance da apliciraju i samim tim omogućiti prepoznavanje većeg broja izbeglica u Srbiji, vreme će pokazati. Za očekivati je da će se priliv novih izbeglica i migranata u Srbiji nastaviti, i da će u najvećem broju slučajeva, njihova željena destinacija, makar u prvi mah, i dalje ostati Evropska unija. Samo tokom septembra i avgusta, UNHCR i partneri su identifikovali čak **1.023** novih izbeglica i migranata u Srbiji a taj trend se nastavio i tokom oktobra i novembra (**1.660**). Čak 58% od svih novo identifikovanih lica su bili Iračani i to mahom porodice.

Izuzetan napredak je učinjen tokom septembra meseca, te je čak 450 dece iz izbegličko migrantske populacije upisano u osnovne i srednje škole u Srbiji, uključujući i oko 100 dece koja se školuju unutar tranzitno-prihvatnih centara.⁴³ Ipak, ovo je samo jedan od nužnih koraka ka dugoročnom i efikasnom rešavanju trenutnog izbegličko-migrantskog problema u Srbiji. Posebno je potrebno detaljno regulisati i urediti pristup medicinskim uslugama u okviru državnih domova zdravlja, opštih i specijalizovanih bolnica, koje prevazilaze hitno medicinsko postupanje, a koje bi bilo usklađeno i koordinisano na nivou čitave države, jer su u pojedinim opštinama dokumentovana izvesna odstupanja od “ad hoc” kreirane prakse i neujednačena postupanja. Međutim, za sve ovo, pa i druga ključna pitanja, osnovni preduslov je regulisan pravni status ovih lica, odnosno jasan obim prava i obaveza koja iz njega proističu.

42 Projektnu grupu su činili predstavnici MUP-a, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvete, Ministarstva pravde, predstavnici KIRSM-a kao i nosioci tvining projekta.

43 Serbia Inter- Agency Operational Update, UNHCR, Septembar 2017.

Ilias i Ahmed protiv Mađarske

U svojoj odluci **Ilias i Ahmed protiv Mađarske od 14. marta 2017. godine**, Evropski sud za ljudska prava ustanovio je da je Mađarska prekršila više članova Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, tako što je 08.10. 2015. godine dvojicu tražilaca azila iz Bangladeša vratila u Srbiju, van zvanične procedure readmisije stranih državljana u Tranzitnoj zoni Horgoš/Roske, odnosno na neformalan način, ne obaveštavajući predstavničke MUP-a RS.

Sud je utvrdio da su tražioci azila u Mađarskoj bili nezakonito lišeni slobode kao i da su uslovi u kojima su boravili u tranzitnoj zoni na granci sa Srbijom bili nehumani i ponižavajući. Sud je utvrdio da je Mađarska prekršila članove 3 i 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Sud je utvrdio da Mađarske vlasti nisu sprovele postupak vraćanja u skladu sa “Direktivom Evropskog parlamenta (2008/115/EZ) od 16.12.2008. o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom”, kao i to da tražiocima azila nije stavljen na raspolaganje nijedan efikasan pravni lek kojim bi mogli da osporavaju odluku o vraćanju u Srbiju, čime je ustanovljena povreda člana 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Dalje ESLJP je utvrdio da je ovakvim vraćanjem u Srbiju stvoren rizik od njihovog daljeg vraćanja u Makedoniju i Grčku (lančani refoulement) i izlaganja postupanju suprotnom članu 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Sud je istakao da, ne samo da mađarske vlasti nisu razmatrale postoji li individualan rizik od nehumanog i ponižavajućeg postupanja u slučaju vraćanja u Srbiju, već su čak odbile da uzmu u obzir izveštaje koji su im dostavljeni, posebno izveštaj UNHCR-a Predstavništva u Srbiji, kojim je ustanovljeno da Srbija ne bi trebalo da bude smatrana za sigurnu treću državu, te je odluka doneta isključivo automatskom primenom Uredbe Vlade Mađarske iz 2015. godine, kojom je Srbija proglašena za sigurnu treću zemlju.

Podnosiocima predstave je zastupao pravni tim mađarskog Helsinškog odbora. HCIT tim je u prekograničnoj saradnji obavešten od strane mađarskog UNHCR-a o ovome vraćanju, te je prisustvovao 08. oktobra 2015. godine samom činu neformalnog vraćanja dvojice tražioca azila iz Bangladeša iz Tranzitne zone Mađarske, dokumentovao postupanje graničnih organa MUP-a RS ali i naknado omogućio pristup kolektivnom smeštaju dvojici Bangladešana kao i pristup nužnoj humanitarnoj pomoći.

